

FORSKER FORUM

NR. 136 JULI 2000

Guldbelagt faldskærm

Peder Olesen Larsen blev sat fra bestillingen i Grundforskningsfonden i utide, men det koster Fonden en aftrædelsessum på tre års løn: 2.3 millioner kroner - som ellers skulle være brugt til forskningsprojekter

Den tidligere direktør i Grundforskningsfonden Peder Olesen Larsen hæver i disse år 3 x 771.000 kroner i aftrædelsessum fra Grundforskningsfonden. Det sker som følge af en guldrandet faldskærm, som Undervisningsministeriet spændte ud, da han blev overført til fonden i 1991. Ministeriet "tilkendegav" over for fonden - v. formanden, direktør Peder Olesen Larsen! - at fonden skulle betale Olesen Larsen en fratrædelsesgodtgørelse på tre års løn, hvis hans seks-årige kontrakt ikke blev forlænget.

Olesen Larsen blev først sat fra bestillingen som formand som følge af Forskningsministeriets adskillelse af dobbeltposten som formand og direktør. Og dernæst valgte fonden også at finde en anden direktør.

Men den manøvre kom til at koste fonden mere end 2.3 millioner kroner, som ellers kunne være udelt til forskningen. Fratrædelsesbeløbet er lakonisk opført som 717.000 i "konsulentonorar" i fondens 1999-regnskab.

I strid med praksis?

En fratrædelsesgaranti med ni års løn for seks års ansættelse på en åremålskontrakt er ifølge FORSKERforums oplysninger helt usædvanlig. Et halvt års løn - en måned for hvert ansættelsesår - ville have været en mere almindelig løsning, eller også en eller anden form for "tilbagegangsret" (til Undervisningsministeriet).

Olesen Larsen fik tilmed forhandlet sig frem til en fortræffelig løn gennem din åremålskontrakt. Han har haft en højere løn (653.000 kr) end KU's rektor (628.000 kr.) og næsten været på højde med Forskningsministeriets departementchefs (689.000 kr. (1994-tal)).

Brevet med "tilkendegivelsen" er underskrevet af den daværende direktør i ministeriets lønafdeling, Sten Grambye:

"Jeg kan ikke erindre, at aftalen dengang var usædvanlig. På det tidspunkt i 1991 var fratrædelsesaftaler noget helt andet, end det er i dag, og jeg kan garantere, at Forskningsministeriet har været hørt, hvis der har været fortolkningsproblemer".

Finansministeriets udlægning af sagen forelå ikke ved redaktionens afslutning.

Hemmelig korridoraftale

"Tilkendegivelsen" har åbenbart været en ømtålelig sag, for den er behandlet i største hemmelighed i Undervisningsministeriet. Løftet til Olesen Larsen er således givet i form af et brev, som - i strid med forvaltningsloven - ikke er journaliseret!

Der var tilsyneladende såvel administrative som politiske grunde i 1991 til, at Olesen Larsen skulle styre Grundforskningsfonden - og at han skulle udrustes med en ekstraordinær faldskærm, som ville sikre hans ansættelse i fonden på livstid. Strukturelt var der trængsel blandt ambitiøse chefer, som ikke kunne avancere, og det passede godt i systemet, hvis Olesen Larsen fik en post ude i byen. Og politisk havde den erklærede venstremand Olesen Larsen også fuld opbakning fra den erklærede venstrekvinde Inge Thygesen og fra minister Haarder (V).

Sten Grambye kan ikke huske, hvem der fandt på modellen - om faldskærmen for eksempel blev givet på direkte foranledning af minister Haarder (V) eller den daværende departementchef Inge Thygesen. *FORSKERforum har derfor bedt om indsigt i sagens akter for at få oplyst forløbet.*

Olesen Larsen fik påtale og røg ud

Olesen Larsen fik en lidet glamourøs afgang fra fonden. For det første kom han og Forskningsministeriet på kollisionskurs, da fondens bestyrelse i 1997 protesterede imod Jytte Hildens forslag om, at dobbeltrollen som direktør og formand skulle ophæves, fordi ansvarsplaceringen og forvaltningsgangen var uklare.

Og for det andet fik Olesen Larsen en alvorlig næse i februar 1998 for forvaltningen i den såkaldte "matematiksag".

Disse forhold førte senere til, at hans åremålsansættelse ikke blev forlænget.

Faglig kommentar: 3
AC's bestyrelse har besluttet at oprette formelt universitetspolitisk kontaktforum

Forskningsstyrelsens direktør 3
vil ikke svare på kritiske spørgsmål om bl.a. inhabilitet og forvaltningsfejl i SSF

DTU sælger ud 6
Første trin i korporatisering, når DTU åbner sin bestyrelses sluser for indflydelse for industrien

Tema: Arbejdsmiljø 7-9
Overarbejde er nærmest en naturlov på universiteterne, og de som har mest forskningstider også glædest for deres arbejde, viser ny undersøgelse af arbejdsmiljøet på universiteterne

Internationalt tema: 10-16

Globalt fænomen 10
Korporatismen hærger universiteterne og truer deres livs nerve

EU's sektorforskning 12-13
Fantastiske ressourcer, spændende karrierer, men også en pæn del overadministration, siger to af EU's sektorforskere

Islam og videnskab 14-15
Læs om islamisters forhold til videnskab

Sverige vs. Danmark 16
Danmark har systemfejl, men et mere frodigt akademisk miljø end broderfolket

Forskerbiografier 17
Er det underlødigt dyneløfteri eller hvad? Døm selv

Universiteterne visner 18-19
Genopliv universiteterne som lærested og drop den fabriksagtige produktion af videnskabelige artikler, der aldrig læses

Gak-gak på Campus 20-21

Konferencer Bagsiden
Tja, det er vist mest for at drikke en sjus med de gamle venner

jå

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
Lektor Jens Heide, IDA
Seniorforsker Carl-Henrik Brogren, DM III (ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF

Journalist Jørgen Øllgaard (DJ)
Journalist Jan Vang-Lauridsen

Redaktionens adresse:

FORSKERFORUM
Lyngbyvej 32 F
2100 Ø

Telefon: 39 15 30 45 lok. 242

Fax: 39 15 32 64

E-mail: Joe@magister.dk

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 19. august 2000

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Lyngbyvej 32F
2100 København Ø
Tlf. 39 15 30 45

Magistrenens Arbejdsledelseskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gotersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 33 18 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk: Nørhaven

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Fri sektorforskning

Af seniorforsker CARL-HENRIK BROGREN, fmd. for DM's forskningsinstitutionsafdel.

Det er en dyd og en pligt for sektorforskere at bevare retten til at publicere frit og uafhængigt af det politiske system. Det bør også være en dyd for politikerne at sikre forskningens politisk uafhængig (i sin arbejdsform). Derimod kan ingen vel være i tvivl om, at sektorforskning er målrettet og (lignesom stort set al anden forskningsaktivitet) politisk og økonomisk styret, hvad angår mål og ressourcer.

Flere og flere eksempler dukker op, der vidner om sammenblanding af politisk mål med den forskningsbaserede arbejdsform. En sammenblanding her er ikke kompatibel, hverken med forskningens etik eller de overordnede politiske intentioner. Man kan derfor spørge sig selv, hvorfor i alverden denne sammenblanding af mål og intensjoner sker igen og igen. Jo mere politisk "hot" et forskningsområde er, desto oftere hører man om tilfælde af politisk indblanding, der uden tvivl kan svække tilliden til forskernes saglighed, troværdighed og etik. Det er næppe forskeren selv, der bevidst sammenblender politik og forskning (forskernes etiske sans over for deres fag og virke er oftest meget høj - de søger mod sandheden), ej heller ønsker de ledende politikere en sammenblanding. Politikerne har ikke behov herfor, thi de skal handle også uden at kende sandheden (hvis denne ikke er kendt).

Den seneste rapport "Politikere og forskning" fra Forskningsministeriets Analyseinstitut for Forskning, viser at politikerne gerne bruger forskningens resultater. Hvordan sker sammenblandingen så?

Det politisk-administrative system, der er mellemed mellem politikere og sektorforskning, er selvfølgelig interesseret i at opfølge og forfølge de satte politiske mål. De forskere, der arbejder tæt op af det politisk-administrative system kan meget let blive så engageret i at medvirke til at nå disse politiske mål, at de helt glemmer deres eget fags forskning, som bygger på kritisk sans og sund skepsis til en hvilket som helst "politisk" sandhed. Den politiske sandhed bygger på kendt viden, mens den videnskabelige sandhed sølger endnu ukendt viden - forskere arbejder jo med at skabe ny erkendelse, altså fremskaffe viden, man endnu ikke har. Motivationen i forskning tager som følge deraf ofte udgangspunkt i den mangel på viden, som forskeren ser (herunder også politikerens manglende viden). Forskningen vil derfor let komme til at stå i kontrast til de politiske mål.

Det er således et kendetegn på en sund sektorforskningsinstitution, at forskere ikke bruger en alt for væsentlig del af deres tid på politisk-administrativt arbejde. Hvis så, kan det næppe undgå at påvirke valg af forskningsområde og svække en åben kritisk sans og kreative initiativer mod nye ukendte mål. Forskning er et kreativt fag, ikke et politisk fag.

Loven om sektorforskningsinstitutioner fra december 1995 har til fulde forstået betydningen af at holde forskning adskilt fra politisk-administrativt arbejde. Sundhedsministeriet, Energi- og Miljøministeriet, Arbejdsministeriet og Fødevarerministeriet har til fulde forstået at oprette økonomisk og ledelsesmæssigt uafhængige sektorforskningsinstitutioner, såsom SSI, DIKE, DMU, GEUS, AMI, DJF, DFU, SVS, SVIV med flere. Analyseinstitut for Forskning har i 1999 undersøgt de ansattes til-

fredshed med denne struktur- og organisationsform og deres job som sektorforskere som sådan, og resultaterne herfra tyder på, at der overordnet set er tilfredshed både med "lovens" fulde integration, samt indførelse af stillingsstrukturen, der sikre de ansatte forskningret og mulige kompetenceudvikling, stillingsstrukturen sikrer også en ensartet løn med faste tillæg som udgangspunkt.

Dog er fødevarerforskningsinstitutionen inden for Fødevarerministeriet ikke organiseret på samme måde. Her har der været et ønske om at holde det politisk-administrative system særdeles tæt knyttet til sektorforskningen og omvendt. Samtidig har man holdt stillingsstrukturen ude, der bl.a. vogter over fagligheden ved ansættelser, gennem faglige bedømmelsesudvalg med ekstern deltagelse. Desværre kan DM's sekretariat konstatere, at den manglende stillingsstruktur åbenbart også har en nedsættende virkning på de forskningsansattes løn. Disse ligger i sammenligning med andre sektorforskningsansatte (alle forhold taget i betragtning) ca. 10% under S-institutionerne med stillingsstruktur - et faktum, der næppe tiltrækker de dygtigste. Alle ved, at fødevarerforskningen absolut ikke er mindre politisk ophængt og styret end f.eks. sundheds- og miljøforskningen, snarere tværtimod. Det er let at forestille sig, hvordan forskerne meget let bliver dybt involveret i politisk-administrative gøremål. Det er også let at forestille sig, at den politisk-administrative aktivitet helt ubevist vil påvirke forskerne holdningsmæssigt, etisk, visio-nært og politisk.

Spørgsmålet er derfor, om denne tætte kontakt er ønskværdig eller ej. Med andre ord, hvad er den bedst mulige organisations- og ledelsesform for en politisk uafhængig sektorforskning? I forrige nummer af FORSKERforum (se artiklen "Politisk styret sektorforskning") og i forlængelse af dette nummers kommentarer opfordres alle til at deltage i debatten her i FORSKERforum.

Personligt er jeg ikke enig i Per Thorup (DDD's formand) forslag om, at der behøves en helt ny politisk uafhængig sektorforskningsinstitution på fødevarerområdet. Den eksisterende gør sit bedste for at leve op til kravene om en visionær og kompetent forskning. Men ved at sikre en stærk forskningsbaseret ledelse ved Fødevarerdirektoratets to institutter, med en klar økonomisk og politisk uafhængighed af det politisk-administrative system, kan man formodentlig fjerne enhver tvivl om en sammenblanding af politik og forskning også på det meget politisk ømtåelige fødevarerforskningsområde.

Og hvorfor så ikke ved samme lejlighed give sektorforskerne ansat dér, den samme løn og stillingsstruktur som deres kollegaer på andre sektorforskningsinstitutioner? Næsten alle de større sektorforskningsinstitutioner inden for det naturvidenskabelige er nu under stillingsstrukturen, og den vinder også frem på museums-, arkiv- og biblioteksområdet. Men især det sundhedsvidenskabelige område halter den bagefter.

Faglig kommentar:

Fælles AC-forum for vores interesser

Af **CARL HENRIK BROGREN,**
JENS HEIDE,
MOGENS OVE MADSEN,
LEIF SØNDERGAARD,

fmd. for de respektive forsker- og universitetslærer-afdelinger

AC's bestyrelse har besluttet at oprette et formelt universitetspolitisk kontaktforum. Beslutningen er truffet efter indstilling fra et mere uformelt kontaktmøde, der blev afholdt mellem AC's formand, formanden fra AC's Uddannelses- og Forskningspolitiske udvalg (UFU) samt universitetslærerformændene fra DJØF, DM og IDA.

Baggrunden for beslutningen er, at vi universitetslærere og andre offentligt ansatte forskere alle er minoritetsgrupper i vore respektive organisationer og derfor har svært ved at få den fornødne gennemslagskraft i AC-systemet. Dette har gennem tiden medført nogen uro i rækkerne. Vi synes, at vi har haft svært ved at få vore krav igennem ved overenskomstforhandlingerne, vi har ofte følt, at vore ansættelsesmæssige interesser er blevet forbigået, fordi AC hellere ville føre en markant overordnet forsknings-/uddannelsespolitik, og gennemgående har vi følt, at vore synspunkter druknede i den generelle debat, når der blev truffet beslutninger med konsekvens for vores ansættelsesområder.

Problemerne er ikke af ny dato, men i den seneste tid har der været flere og flere "sammenstød".

Tidligere forsøgte man at løse akutte problemer på uformelle møder mellem AC's formand og universitetsrepræsentanterne fra de tre store medlemsorganisationer - de såkaldte "Trouvillemøder", opkaldt efter det årlige mødested. Disse møder, som ikke var uproblematisk, har ligget stille i nogle år. Selv om møderne var "hemmelige", viste alle i AC-systemet selvfølgelig, at de blev holdt. Det har medført stigende utilfredshed dels i de organisationer, der ikke var repræsenteret på møderne, dels hos de valgte parlamentarikere i AC's kompetente organer.

På kontaktmødet her i foråret måtte vi derfor erkende, at tiden var løbet fra Trouvillemøderne, som måtte erstattes af noget andet. Resultatet blev indstillingen om et universitetspolitisk kontaktmødeforum i AC. Kontaktforum skal fungere som et koordinerende organ mellem AC's

bestyrelse, AC's Offentlige Forhandlingsudvalg og AC's Uddannelses- og Forskningspolitiske udvalg og skal bredt repræsentere universitetslærere og offentligt ansatte forskere i AC's medlemsorganisationer.

Kontaktforum består derfor af formændene for AC og AC-UFU plus den forhandlingsdelegation, der netop har forhandlet stillingsstrukturen på universiteterne, og hvor vi havde et fortrinligt samarbejde. Pt. består kontaktforum af Svend M. Christensen, AC, Per Clausen, DM og AC-UFU, Leif Søndergaard, DM, Jens Heide, IDA, Mogens Ove Madsen, DJØF, Jens Zimmer Rasmussen, DADL og Lisbeth Arboe Jakobsen, JaF.

Det første møde i kontaktforum har været afholdt den 23. maj på Hotel Frederiksdal, så vi må nok forvente, at møderne kommer til at hedde Frederiksdalmøderne. På mødet drøftedes bl.a. den landspolitiske situation på uddannelses- og forskningsområdet, ledelse på universiteterne og implementering af den nye stillingsstruktur.

Efter kun et møde er det ikke muligt at vurdere effekten af kontaktforum, men vi har alle en forventning om, at hvis de gode viljer er til stede, vil Frederiksdalmøderne medvirke til at styrke vores gennemslagskraft. Om det så er tilstrækkeligt, kan kun tiden vise.

Forskningsstyrelsens
direktør Jens Morten
Hansen

Tavs direktør

Jens Morten Hansen er som direktør i Forskningsstyrelsen den øverst administrativt ansvarlige for SSF's sagsbehandling. Trods flere forsøg lykkedes det ikke FORSKERforum at få en kommentar fra ham til "kartelsagen" i sidste nummer, og nu vil han ikke besvare FORSKERforum spørgsmål.

FORSKERforum bad om at få hans svar på bl.a. følgende spørgsmål:

- **om** det var rigtigt af SSF at acceptere Socialministeriets betingelser,
- **om** der er tale om forvaltningsfejl, når der intetsteds i SSF's sagsbehandling anføres, hvem der er inhabile og hvorfor (af betænkningen om forskningsrådernes sagsbehandling fremgår fx, at det bør føres til protokols, hvis spørgsmål om inhabilitet har været drøftet osv.),
- **om** der er tale om en forvaltningsfejl, når Gundelach deltog i FU-mødet om opslaget (og dermed også i den forberedende sagsbehandling som formand),
- **om** Jens Morten Hansen er enig i Steen Rønsholts fortolkning, der konstaterede, at der syntes at være en så tæt sammenhæng mellem det såkaldt principielle spørgsmål og den konkrete sag, at der måtte rejses begrundet tvivl om hans habilitet. Den afgørelse, som Gundelach var med til at træffe, havde jo klart betydning for sagens videre forløb,
- **om** Jens Morten Hansen overhovedet finder, at der er begået fejl i SSF's håndtering af sagen.

Jens Morten Hansen har ikke ønsket at besvare de konkrete spørgsmål, men har tilsendt følgende:

"Det er efter forvaltningslovens § 6, stk. 2 myndigheden - i den aktuelle sag SSF - der afgør spørgsmål om inhabilitet. Det skal dog understreges, at Forskningsstyrelsen som sekretariat for rådet bl.a. har til opgave at rådgive i spørgsmål om inhabilitet. Rådet har ikke på noget tidspunkt i sagen handlet i strid med styrelsens rådgivning. Styrelsen vil således have et medansvar, såfremt tilsynsmyndigheden måtte finde, at der er begået sagsbehandlingsfejl".

Se næste side

Forskerskolen: om konkurrence, habilitet og faglig af ansøgninger i SSF

Af MORTEN KELSTRUP, medlem af SSF's forretningsudvalg

FORSKERforum har i sit nummer fra juni 2000 (nr. 135) bragt fire artikler, hvori Jørgen Øllgaard retter en række grove beskyldninger mod såvel forskningsrådssystemet, SSF og en række enkeltpersoner. På SSF's vegne skal jeg hermed, som rådets talsmand i denne sag, tage skarpt afstand fra artiklerne. Artiklerne er misvisende, insinuerende og beklikkende. De repræsenterer en form for journalistik, som lægger mere vægt på at vække opmærksomhed end på oplysning og dokumentation. Sagen er, at såfremt der fremsættes kritik af SSF's praksis, er vi i SSF lydhør over for dette. Det hører med til at være i et forskningsråd, at man må være åben over for kritik. Det gælder alene af den grund, at rådet består af 15 udvalgte forskere, som alle - sammen med et rådssekretariat og en forskningsstyrelse - har den opgave at overvåge, at tingene går ordentligt til, og at fagligheden sættes i højsædet. At Øllgaard - sammen med utilfredse forskere - har fundet, at der er noget i vejen med SSF's praksis, ja, det vil vi gerne tage alvorligt for at finde frem til, om der er hold i kritikken, eller om der blot er tale om sensationsjournalistisk og almindelig (og forståelig) frustration over ikke at få støtte. Men netop når vi ønsker at tage indvendinger alvorligt, må vi beklage den form som Øllgaard har valgt.

I forsidsartiklen refererer Øllgaard nogle **grove påstande** fra lektor Jens Lind, Ålborg Universitet. Hans påstande om "halv korrupsion" retter sig mod konkrete personer, men er udokumenterede. Vi vil gerne vide, hvad den reelle basis er for at fremsætte disse beskyldninger. At Lind i 1996 deltog i en netværksansøgning til Forskerakademiet, som ikke blev imødekommet, mens de konkurrenter, som han angriber, fik en bevilling, ja, det er i hvert fald ikke nogen tilstrækkelig basis for at retfærdiggøre den fremførte kritik. Med en afslagsprocent på 80 eller mere vil der altid være ansøgere, som med god grund er skuffede. Men er der andet i det? Vi har svært ved at se det, og vi må undre os over, at FORSKERforum lægger spalteplass til påstande, der på én gang er så grove og så udokumenterede.

De tre andre af Øllgaards artikler angår "**forskerskolesagen**": Forskningsinitiativet: Integration, Produktion og Velfærd". Det er en sag, der har været behandlet omfattende og grundigt i SSF.

Den har været diskuteret både i opstarten, i udbudsproceduren, i faglige bedømmelser, i relation til habilitetsspørgsmål, i den endelige afgørelse og i en omfattende besvarelsen af en efterfølgende klage fra den forskergruppe, der ikke fik nogen bevilling. Det vil føre for vidt at gå detaljeret ind på sagen, men interesserede kan få yderligere materiale om denne ved henvendelse til SSF's sekretariat.

Når SSF, som i denne sag, medvirker ved forberedelse og gennemførelse af større forskningsprogrammer sammen med eksterne parter, administrerer SSF programmet efter de gældende regler for rådernes fondsfunktion. De overordnede synspunkter for rådets virksomhed er, at midlerne skal uddeles på baggrund af *åben konkurrence, habilitet i sagsbehandlingen og fagkyndig vurdering af ansøgningerne*. Disse principper er også fulgt i denne sag. I forhold til de spørgsmål Øllgaard beskæftiger sig med, vil vi gerne understrege følgende:

Konkurrence. Der har i den pågældende sag været tale om konkurrence mellem ansøgerne, endda om en ganske hård konkurrence. Der indkom to store ansøgninger, begge af høj faglig kvalitet. Begge ansøgninger blev fagligt bedømt af eksterne referere og af den bestyrelse, der var nedsat til behandlingen. Efterfølgende blev afgørelsen truffet af SSF på grundlag af referee-udtalelser og bestyrelsesindstilling. Det er rigtigt, at der har været bekymring for, om konkurrencen på området har virket rigtigt i relation til dette initiativ. Men Øllgaard misforstår problemerne (som jeg skal komme tilbage til nedenfor), når han hævder at der ikke får været konkurrence.

Habilitet. Rådet har lagt megen vægt på at gennemføre procedurerne i denne sag (som i alle sager) med fuld respekt for rådssystemets habilitetsregler. Sagen er, at SSF - og i det hele taget rådssystemet - stiller skrappe habilitetskrav. Rådet sætter en ære i at være i stand til at behandle sager, også når der foreligger inhabilitet, og vi har derfor vedtaget klare procedurer der sikrer, at uvedkommende interesser ikke får indflydelse på afgørelserne.

Øllgaard har ret i, at der har været en lidt usædvanlig situation angående inhabilitet i denne sag, idet der var fem inhabile rådsmedlemmer. Øllgaards grove og beklikkende beskyldninger er imidlertid

helt urimelige. Vi har hele tiden været ti habile rådsmedlemmer. Vi har hele tiden haft et sekretariat, der er ansvarlig for den juridiske rådgivning, og rådet har ikke på noget tidspunkt handlet i strid med styrelsens rådgivning.

Lidt mere konkret gælder det angående de rejste habilitetsspørgsmål: Øllgaard skriver fire-fem gange i sine artikler, at rådets formand, professor Peter Gundelach, var medansøger i det vindende konsortium. Det er ikke korrekt. Gundelach var ikke deltager i ansøgningen. Men Gundelach var inhabil, fordi han i det tidlige forløb af sagen som institutleder på Sociologisk Institut var formel leder for forskere, der indgik i den ene ansøgning. Rådets gældende habilitetsregler siger, at man er inhabil i en sådan situation. Sagen er, at hverken Gundelach eller de øvrige inhabile medlemmer har indgået i behandlingen af den konkrete bevillingssag.

Øllgaard hæfter sig særligt ved, at Gundelach som SSF's formand på et møde i SSF's forretningsudvalg den 14. januar 1999 deltog i behandlingen af, hvordan SSF skulle besvare en henvendelse fra en samfundsvidenskabelig dekan om, hvordan kravene i udbudsmaterialet om, at der skulle foreligge en samarbejdsaftale mellem universitets- og sektorforskningsinstitutionerne, skulle tolkes. Øllgaard mener, at Gundelach i denne situation må have været inhabil, og at han ikke skulle have deltaget i behandlingen. Både forretningsudvalget som helhed og sekretariatet vurderede den gang, at der var tale om et principielt spørgsmål, der ikke var knyttet til den konkrete sagsbehandling (ansøgningerne var ikke inde på dette tidspunkt, og spørgsmålet angik rådets generelle holdning til et opslag i udbud). Vi mener, at det var en korrekt holdning, som vi i forretningsudvalget indtog på grundlag af sekretariatets og dermed forskningsstyrelsens vejledning. Men selv hvis denne anfægtes, er der ikke nogen basis for en udhængning af Gundelach. Og de forbryderlignende billeder kunne Øllgaard godt have sparet både os og læserne for. Desuden skal det jo med, at beslutningen, som forretningsudvalget traf, var en imødekomme af henvendelsen fra dekanen. Øllgaard mistolker helt vor holdning til dekanernes (og institutleder Troels Østergaards) henvendelse. Henvendelserne gjorde bestemt indtryk (jvf. nedenfor).

vurdering i behandling

Udbudsmateriale til etablering af
(forskerskole) for opbygning af for-
kompetence i "Integration, produk-
velfærd"

Øllgaard har også et særligt afsnit, der indeholder et postulat om, at rådsmedlem, forskningsprofessor Ann Westenholtz, skulle have været inhabil i behandlingen af forskerskolesagen, fordi hun havde været ansøger til en anden bevilling, der blev behandlet på samme møde som forskningsskolesagen. Ann Westenholtz var ikke inhabil, og vi må tage skarpt afstand fra Øllgaards beklikkende udsagn. Der var ikke tale om konkurrerende ansøgninger, idet bevillingen til centret (forskerskolen) er en programbevilling særlig til dette formål, hvorimod Westenholtz søgte og opnåede bevilling ved at søge rådets frie midler. Rådet består af aktive forskere, og der er næppe lov hjemmel til at fastsætte en regel om, at medlemmer af forskningsrådene ikke selv kan søge støtte, jfr. betænkning 1317 om forskningsrådenes sagsbehandling m.m. Naturligvis må regler for habilitet og faglighed også gælde i sådanne tilfælde. Og naturligvis deltog Westenholtz ikke i behandlingen af egen ansøgning, og denne blev som andre større ansøgninger sendt til vurdering hos en international bedømmer og vurderet af et særligt fagkyndigt medlem af rådet, hvorefter den blev vurderet i en fagsektion i rådet. Det var på baggrund af dette forarbejde, at rådet tog endeligt stilling til ansøgningen. I et forskningsråd er det sådan, at man, såfremt man er habil, har pligt til at deltage i behandlingen af en sag, og Westenholtz var helt klart habil.

Det vil føre for vidt at gennemgå den **faglige vurdering i forskerskolesagen**. Men det skal understreges, at de pågældende ansøgninger er blevet vurderet både af eksterne referees, af den særlige bestyrelse, der var nedsat til at forestå forbehandlingen, og af rådet selv.

Desværre er der en problemstilling angående den type råds sag, som vi har at gøre med, **når vi i et forskningsråd skal udmønte et særligt program inden for et stort forskningsområde**, som ikke bliver drøftet i Øllgaards artikel. Sagen er, at der ofte er vanskeligheder i denne type sager. Vanskelighederne er særligt knyttet til det krav, som bevillingsgivere undertiden har stillet om, at der skal oprettes et center inden for et større forskningsområde. Dette krav, der undertiden er en politisk bevillingsforudsætning, inddebærer, at der lægges et pres på mil-

jørerne for at gå sammen i større enheder. Dette giver en fare for en vis "karteldannelse". I selve den situation der skabes, at "vinderen tager det hele", er der (selv når man vælger den bedste ansøgning) ikke nogen garanti for, at det samlet set er den bedste forskning der fremmes, sammenlignet med en situation, hvor der var åbenhed for i højere grad at bevilge på tværs af de store ansøgninger.

Denne problemstilling har ført til omfattende diskussioner i SSF af, hvad vi bør medvirke til i forbindelse med programbevillinger, både generelt og konkret. Den problemstilling som dekanerne understregede i deres henvendelser, nemlig at der ved sådanne programmer er uheldige tendenser til karteldannelse, er i høj grad taget alvorligt. Vi har et såkaldt "værdigrundlag", der fastslår, at vi går ind for faglighed i vurderingerne, åbenhed, konkurrence og nøje overholdelse af habilitetsreglerne. Men debatterne omkring forskerskolesagen har ført til, at vi har strammet vor kritiske holdning til programmer, hvor det på forhånd - fra de bevilgende myndigheders side - kræves, at der skal være "ét center". Vi indrømmer, at vi som forskningsråd er i nogle dilemmaer over for sådanne krav. Skal vi f.eks. give afkald på 28 mio. kr. til samfundsforskningen, fordi vi ikke vil være med til at udmønte en bevilling pga. et forhåndskrav om, at det skal være til én forskerskole? Og hvis det ligefrem er regeringens politik med ét center, bør vi så nægte at medvirke - eller er vi efter loven forpligtet til at medvirke?

Dette er vanskelige spørgsmål, som netop "forskerskolesagen", herunder henvendelsen fra dekanerne, har givet anledning til at drøfte. Vi har i SSF været med til at fremme kritikken af programforskningen i dens hidtidige udformning, og vi glæder os over, at der har været megen lydhørhed under den nuværende forskningsminister over for disse indvendinger. Men der er stadig mange, der tror, at man fremmer forskningen bedst ved at lase den fast i snævre programmer.

Nogle af os har forsøgt at forklare disse forhold til Øllgaard, men de har ikke givet sig udslag i den pågældende artikelserie. Vi vil generelt ønske, at Forskerforums dækning af dansk forskningspolitik kunne bidrage til at oplyse også om sådanne problemer i forskningsråds-systemet. I lyset af, at dette forsømmes,

må vi i endnu højere grad beklage det misvisende, udokumenterede og personudhængende i Øllgaards artikler.

Svar:

Jeg skal beklage en enkelt detalje, uden at det dog ændre Gundelachs habilitetsproblem: det var ukorrekt, når det af artiklerne fremgik, at Peter Gundelach var medansøger. Når denne fejl desværre sneg sig ind, skyldes det delvis, at det ikke har været muligt at få oplyst hos SSF's sekretariat, hvorfor de enkelte rådsmedlemmer var inhabile / habile.

Jeg anfægter ikke fagligheden i SSF's beslutninger, som jeg er ude af stand til at dømme om. Jeg tillader mig blot at fremdrage problematiske elementer i forvaltningen, hvilke har interesse for alle rådernes "kunder".

Jeg kan forstå, at SSF fastholder, at Gundelach kun var inhabil, når den konkrete bevillingssag skulle behandles, men at han var fuldt habil under behandling af sagens "princielle aspekter" - på trods af, at dette havde betydning for bevillingssagens videre forløb. Dette aspekt, som professor Rønsholdt fremhæver, tager SSF ikke stilling til.

Jeg skriver ikke, at Ann Westenholtz var inhabil den 14. jan. 1999, hvor der blev taget beslutning om forskerskolen. Jeg tillader mig blot at stille spørgsmål ved, hvordan SSF omgås forvaltningslovens bestemmelser om, at personer såvidt muligt skal undgå at bringe sig i situationer, hvor personens habilitet kan blive draget i tvivl, og hvor institutionens upartiskhed kan bringes i tvivl. Og selv SSF må vel indrømme, at det var en meget usædvanlig situation, når først næstformanden er inhabil, og hun får en stor bevilling af et råd under ledelse af formanden - hvor efter formanden er inhabil, og hans institut får en stor bevilling af et råd under ledelse af næstformanden. Det er forhåbentlig ikke noget, der sker ved hvert møde i SSF!

Hvad angår det principielle: I den første artikel, "Forskningskartel", fremgår klart dilemmaet for forskningsrådet i sagen. SSF ville ikke risikere at miste 28 mio. kr. fra Socialministeriet. Derfor bragte man sig i en situation som den beskrevne.

Og endelig, hvad angår personudhængning: Forskningsrådsmedlemmer har stor magt og indflydelse bag lukkede døre. Derfor må I også risikere at optræde med navns nævnelser, når I engang imellem træder ved siden af!

Journalist Jørgen Øllgaard

DTU-korporationen

- ligger helt i forlængelse af en international bevægelse mod korporation af universitet og industriinteresser - fyldt med faldgruber, advarer australsk universitetspræsident

“Det ligner første trin i en korporatisering, når industriinteresser får direkte indflydelse gennem bestyrelsen, når rektor ikke udpeges kollegialt, når ledelsesniveauerne ikke udpeges kollegialt - og ikke mindst når institutionens formål ændres”.

Sådan vurderes den danske DTU-model, hvor man allerede har gjort sig erfaringer med korporatismen af Carolyn Allport, præsident for de australske universitetslærere.

“Man kan jo godt forstå, at det tekniske universitets ledelse har været desperat for at finde penge. Det er en international tendens, at politikerne tynder ud i de

offentlige bevillinger og tvinger universiteterne til at finde andre veje. Men universiteterne skal passe på ikke at sælge ud af den klassiske selvstændighed med en forhastet manøvre. Det forekommer således helt absurd - men ikke atypisk - at DTU helt koncentrerer sig om strukturændringer, før man overhovedet har taget diskussionen af “indholdet” i den forskning og undervisning, som den nye struktur skal føre til. Der er således ikke noget galt i samarbejde, men det må være en alliance, som skal beskytte de offentlige interesser”, konstaterer hun.

Hun spår, at det nye DTU efter en langsom start over de næste to-tre år lang-

somt vil opleve en ændring i virksomhedskulturen:

“Industriinteresserne vil med større og større selvfølgelighed spørge til outputtet fra forskningen. De vil søge indflydelse på forskningstemaerne og kræve en hårdere styring af ressourcerne, så det ‘adaptable’ og ‘transferable’ styrer prioriteringerne af forskningen. Det vil den enkelte forsker komme til at mærke i praksis ...”, spår Allport. “Og så vil industrien kræve en mere direkte job-relateret og -træning i undervisningen og curriculum. Det vil blive kilde til diskussioner ved studieplanlægningen”.

jo

DTU: magten koncentrerer

“DTU-rektorens procedure synes at være noget bagvendt. Han vil etablere struktur for ledelse og for institutter før bestyrelsen er nedsat. I praksis betyder modellen, at den nye rektor kommer til at sidde på alt. Jeg synes, at det ville være mere naturligt, om man nedsatte bestyrelsen først, og at denne dernæst blev frit stillet til at etablere den struktur, som er mest hensigtsmæssig samt pege på de ledere, som de finder bedst egnede”, siger formanden for IDA's hovedforening, Per Ole Front.

“IDA er enig i, at der skal gøres noget ved DTU's økonomiske problemer, og at institutionen skal gøres mere dynamisk. IDA kan derfor godt se det hensigtsmæssige i en bestyrelseskonstruktion og at den logiske konsekvens heraf kan være en udpeget leder. Men længere nede i systemet

ser vi ikke noget til hinder for at universitetets lovens bestemmelser om kollegiale valg af ledere skal kunne fortsætte. Der skal jo være et akademisk åbent miljø som skal kunne fungere, og det betyder blandt andet, at det er hensigtsmæssigt med medarbejderindflydelse på disse niveauer, som har med undervisning og forskning at gøre. Det er jo ikke meningen at lave en privat virksomhedsstruktur med stærkt hierarki og autoritær ledelse”.

I IDA er der organiseret såvel DTU-ansatte som privatansatte ingeniører, men Frost - der er ansat i Københavns Amt - mener ikke, at disse grupper er uenige om DTU's omorganisering:

“Alle har en interesse i, at DTU får mulighed for at flytte sig. Det er et godt universitet, som udklækker gode kandidater fordi man har gode lærere. Og alle ser en

interesse i, at de får de bedste betingelser fremover”.

Han kan godt forstå de kritikere, som har sagt, at det virker absurd, at proceduren for DTU's overgang til selveje foreløbig kun handler om struktur før der overhovedet er taget en diskussion af den indholdsmæssige side af projektet, dvs. hvad forskningen og undervisningen på DTU skal bruge selvejet til:

“Jeg fornemmer ikke, at der har været den store diskussion. Og med den lukketthed om processen og de få signaler vi får, så ser der heller ikke ud til at blive den fornødne tid til diskussionen”.

Er Hans Peter Jensens forslag båret af hans personlige interesse i at fortsætte som rektor?

“Det ved jeg ikke. Men nogle vil nok læse det sådan, jo”.

jo

Den fremtidige struktur på DTU

Af Lise Gerhard Olsen, fællestillidsmand for ingeniørerne på DTU

Forskningsminister Birte Weiss har nu udpeget formanden for DTU's kommende bestyrelse. Fra medarbejderside er vi godt tilfreds med Mogens Bundgaard-Nielsen, som vi kender fra hans forskellige funktioner på DTU, senest som ekstern medlem af Konsistorium. Gid resten af ændringerne bliver af samme kvalitet - men jeg er desværre bekymret på grundlag af de oplæg, den nuværende ledelse har udarbejdet. I oplægget, der er lagt frem til diskussion, fjernes alt medarbejderdemokrati.

Bliver oplægget det endelige resultat,

vil rektor blive udpeget af bestyrelsen. Rektor udpeger institutlederne, der så igen udpeger studienævnsformændene på institutterne. Ligeledes tænkes studielederne udpeget og ikke valgt..

Det vil blive et helt lukket system. Man forestiller sig også at konsistorium skal finde 4 velmeriterede forskere, der skal pege på en eller flere rektorkandidater, som bestyrelsen skal vælge iblandt. Konsistorium vil blive domineret af medlemmer, som er udpeget af rektor. Det kan ikke undgå at give enten loyalitets- eller habilitetsproblemer.

At karakterisere et DTU, struktureret efter denne moden, en sektorforskningsinstitution der giver noget undervisning, vil nærmest være en fornærmelse over for sektorforskningen

Forskningsministeren lagde på sit pressemøde marts megen vægt på, at det nye DTU kunne rummes inden for Universitetslovens rammer.

Jeg kunne tænke mig at spørge, om der i ledelsens oplæg er andet tilbage af Universitetsloven end §12 (dispensationsparagraffen).

Ubetalt overarbejde er normen

- for universitetsforskere! Og arbejdstiden er tilmed steget for humanister og samfundsvidenskabsfolk i det seneste tiår

Det er ved at blive en naturlov: Universitetslærerne arbejder langt mere end arbejdsmarkedets normaluge på 37 timer pr. uge. I gennemsnit arbejder alle - fra fastansatte til professorer i 48,5 timer.

En ny interviewundersøgelse (med 250 personinterviews) når frem til resultatet - og viser dermed en slående overensstemmelse med lignende interviewundersøgelse fra 1989 samt med Gallupundersøgelsen fra 1999 (med 898 spørgeskemaer, se FORSKERforum nr. 128). Den aktuelle interview-undersøgelse er gennemført under ledelse af **forskningsleder Bo Jacobsen**.

Universitetslæreres arbejdstider synes at være et veldokumenteret område, men hvorfor reagerer hverken de ansatte eller politikerne på en så markant overskridelse af samfundets "normalarbejdsuge"?

"Jeg tror, årsagen er, at de fleste universitetslærere er meget glade for deres arbejde og for deres fag, så hobby og arbejde smelter i en vis grad sammen", siger Jacobsen. "Man kan i nogen grad sige, at de høje arbejdstider ligner en 'normaltilstand', som imidlertid ikke er uproblematisk. Der er nogle universitetslærere, som er ved at være klemte, for det kan være svært at stå op mod en kollektiv norm. Det er blandt andet svært for småbørnsfamilier og visse grupper af ældre medarbejdere".

UFA-normen

Den gennemsnitlige tidsfordeling for alle hovedområderne er ikke langt fra den gamle UFA-norm: 50 pct. forskning, 40 pct. undervisning og 10 pct. administration. Der er blot flyttet 10 pct. fra undervisning til administration. Men Bo Jacobsen understreger, at sammenligningen i nogen grad er meningsløs, fordi de faktiske arbejdstider ikke er 37 timer, men 48 timer:

"Mange af de interviewede giver udtryk for, at det meste forskning i realiteten foregår i deres fritid ...", siger Jacobsen tørt.

Humaniora med flest arbejdstimer - naturvidenskab med færrest

Særligt hvad angår forskningstid og undervisningstid er der store forskelle mellem hovedområderne. Mens naturvidenskabsforskere bruger 58 pct. af deres samlede arbejdstid på forskning, samfundsforskerne 48 pct. og humanisterne kun 38 pct.

Undervisningen udgør en fjerdedel for de naturvidenskabelige lærere, for samfundsforskerne er det 33 pct. og for humanisterne igen 38 pct. Det er således de humanistiske forskere, som har mindst forskningstid, mens de naturvidenskabe-

lige forskere er relativt bedst stillet.

Idet det også er de humanistiske forskere, som har de længste arbejdstider (på 51 timer), er det fristende at fortolke det som, at humanisterne har en relativt større byrde mht. undervisning og administration, og dermed presses til at arbejde længere for at komme til at forske.

Tabel 1: Hovedområderne: Arbejdstiden fordelt i timer på forskning, undervisning og administration

	Hum.	Samf.	Nat.
Forskning	20	23	28
Undervisn.	20	16	12
Adm.	11	9	8
Total:	51	48	48

Stillingstyper: Professorer arbejder mest - ph.d.'ere mindst

Interviewundersøgelsen viser en forbausende overensstemmelse med Gallups spørgeskemaundersøgelse fra 1999: De fastansatte arbejder mest.

Der er imidlertid en større afvigelse, når man ser på adjunktgruppen. Her viste Gallup-spørgeskemaerne en arbejdstid på 51 timer, mens interview-undersøgelsen "kun" viser 45 timer pr. uge.

"De interviewede adjunkter fortæller om betydeligt kortere arbejdsuger end Gallups spørgeskemaer afslører. Forskellen kan forklares ved, at populationerne er forskellige i de to undersøgelser, og at interviewformen giver et sikrere billede på grund af den høje svarprocent og den personlige kontakt", forklarer forskningslederen.

Men tallene i undersøgelsen kunne tyde på, at der er en forbindelse mellem arbejdstid over for løn og status i forsker verdenen ...

Sammenligning 1989 og 1999: Stigende arbejdstider for humaniora og samfundsvidenskab

Bo Jacobsen følger op på sin ti år gamle undersøgelse (Jacobsen: *Universitetsfor-*

INTERVIEW-UNDERSØGELSE

"**Danske forskningsmiljøer - en undersøgelse af universitetsforskningens aktuelle situation**" er baseret på 250 personinterviews af universitetsansatte vip'ere. Interviews' belyser forskernes arbejdsvilkår såvel som deres opfattelse af arbejdet. FORSKERforum har fået indblik i afsnittet om arbejdstid, arbejdstidens fordeling mellem forskning, undervisning og administration samt om arbejdstilfredshed m.m.

Leder af forskningsprojektet er centerleder Bo Jacobsen, Sociologisk Institut, der gennemførte en lignende undersøgelse i 1989 ("Universitetsforsker i Danmark", 1990).

Interviewundersøgelsen viser rimelig overensstemmelse med Gallups spørgeskemaundersøgelse fra 1999, hvilket Bo Jacobsen tolker som overraskende og glædeligt, idet forskellen mellem de to undersøgelsestyper i metode og udvælgelse kunne have ført til forskellige resultater. (Også en undersøgelse af sociologen Heine Andersen lander i øvrigt på de samme resultater). Jacobsen mener således, at arbejdstids-vilkår er så veldokumenterede på universitetsområdet, at man kan anse dem for sikkert dokumenterede.

Interview-undersøgelsen offentliggøres i sin helhed oktober 2000 på Hans Reitzels Forlag.

sker i Danmark, 1990). Der er ikke de afgørende forskudninger i det samlede billede, men der er en markant stigende gruppe inden for samfundsvidenskab og humaniora, der arbejder over 60 timer om ugen. Mens det dengang var hver 7. humanist, er det nu hver 4. Og blandt samf'erne var det dengang kun hver 11. Hvor det nu er hver 6., som arbejder mere end 60 timer om ugen. Der er altså flere, som har lange arbejdsuger.

Omvendt er der tilsyneladende også flere, som nu arbejder mindre end 40 timer. Mens der i 1989 ikke var nogen på samf', som arbejdede under 40 timer, er der nu syv pct.

jø

Tabel 2: Stillingstyper: Arbejdstiden fordelt i timer på forskning, undervisning og administration

	Professor	Lektor	Adjunkt	Ph.d.
Forskning	23	20	20	37
Undervisn.	17	20	19	5
Adm.	12	9	8	3
Total:	52	49	47	45

Tilfredshed i arbejdet

De universitetslærere, som forsker mest, er mest tilfredse, fortæller Bo Jacobsens interview

Seks ud af ti natur- eller samfundsforskere er tilfredse med balancen i deres arbejde mellem forskning, undervisning og administration. Men kun fire ud af ti humanister er tilfredse.

Syv ud af ti ph.d.-stipendiater og eks-ternt finansierede forskere er tilfredse med balancen i deres arbejdsopgaver, mens kun fem ud af ti professorer og lektorer er tilfredse. Og kun fire ud af ti adjunkter er tilfredse, fortæller Bo Jacobsen forløbige resultat af interview (se side 7).

Forklaringen på "tilfredshedsgraden" kan henføres til, at der er forskel på, hvor meget tid de enkelte stillingsgrupper har til at forske:

Når humanisterne er mindst tilfredse, skyldes det, at de har de længste arbejdstider (gennemsnitligt 51 timer pr. uge), samtidig med at de kun bruger 38 procent heraf på forskning. (De naturvidenskabelige forskere arbejder knap 48 timer om ugen, heraf 58 pct. på forskning. De samfundsvidenskabelige bruger 48 timer om ugen, heraf 48 pct. på forskning).

Og når professorer og lektorer er mindre tilfredse end ph.d.'erne og de kontraktansatte, kan det forklares med, at professorer og lektorer har de længste arbejdstider (hhv. 52 timer og 49 timer pr. uge) samtidig med, at de har relativt megen undervisning og administration - og dermed mindre tid til at forske.

Forskningstid mest eftertragtet

Interviews afslører også, at frihed i arbejdet er noget, som sættes meget højt. Langt størstedelen af forskerne mener, at en forsker ideelt set er en fri, kritisk og kreativ tænker. I praksis forbindes der med "frihed" muligheden for selv at organisere sin arbejdsdag samt friheden til suverænt selv at fastlægge sit forskningsområde. Og der gives af mange udtryk for, at friheden er til stede - blot med den begrænsning, at det kan være svært at skaffe midler til forskningen:

"Frihedsoplevelsen synes at være fuldstændig fundamental for forskerne. Vi havde en forestilling om, at det måske var sådan, men vi blev virkelig overraskede over omfanget af denne frihedstrang og frihedsglæde, ligesom vi blev overraskede over, i hvor høj grad det er de grundforskingsmæssige kvaliteter i arbejdet, der lægges vægt på hos forskerne", siger forskningslederen.

Undervisning som sur pligt?

Undersøgelsens resultat kunne bekræfte politikernes fordomme om, at universitetslærerne hellere vil forske end undervise - og at forskningsminister Birte Weiss' krav

om mere vægt på undervisningskvalifikationer (i den nye stillingsstruktur) er berettiget.

"Så enkelt er det ikke. Der er mange universitetslærere, der er glade for både forskning og undervisning. Der er så godt som ingen, der ville undvære undervisningen, fortalte undersøgelse i 1989. Når undervisningen alligevel kan være et 'problem' for de ansatte, kan det skyldes flere ting:

Dels er der et reelt balanceproblem, som kunne rettes op gennem en mere rimelig tidsfordeling til de tre aktiviteter: undervisning, forskning og administration. Der er simpelthen kommet en ubalance.

Og dels er man på arbejdspladserne ikke tilstrækkeligt opmærksom på, at der er en ringe udviklet kreativ undervisningskultur. Undervisningen fremstår i for høj grad som pligtpræget og i for ringe grad som noget, der kan være sjovt, spændende og udviklende".

Jacobsen mener, at der er behov for, at institutterne samlet laver en udvikling af undervisningsformer og -kultur, så lærerne i højere grad genfinder glæden ved at undervise, og så det i højere grad overvejes, hvad de studerende kan få ud af undervisningen.

Interviews' betoner en stor sammenhæng mellem frihed og arbejdsglæde: Citat: "Ja, men det betyder rigtigt meget, det (friheden, red.) er det, der gør, at jeg gider det her. Jeg kunne sandsynligvis gå ud og tjene flere penge et andet sted, med en kortere arbejdstid måske endda. Men der ville jeg slet ikke have den frihed, den betyder rigtigt meget for mig. Det er det, der giver mig min arbejdsglæde, en meget stor del af den, i hvert fald. Inden for de rammer, der er sat, synes jeg, at jeg har meget høj grad af frihed".

Adjunkterne mest utilfredse

Når adjunkterne fremstår som de mest utilfredse, skyldes det imidlertid ikke, at de er dårligere stillet, hvad angår forskningstid end professorer og lektorer:

"Når kun fire af ti adjunkter er tilfredse, kan man fristes til at fortolke den

større utilfredshed som et udtryk for kontrasten mellem vilkårene som ph.d. og adjunkt. Hvis man er vant til, at 80 pct. af arbejdstiden udgøres af eftertragtet forskningstid, så må de meget større krav om især undervisning, der stiles til adjunkterne, opleves som en stor forandring. Hvis der hertil lægges, at det for de fleste tager en årrække at blive rutineret underviser, er det forståeligt, at forholdene for en adjunkt må opleves særdeles arbejdskrævende", forklarer Bo Jacobsen.

Alder og tilfredshed

På linie med Gallupundersøgelsen (1999) viser det sig, at arbejdstiden stiger med alderen, indtil forskerne nærmer sig pensionsalderen. De yngste forskere (26-35 år) har den korteste arbejdsuge med 46 timer om ugen. De 46-55 årige har med 52 timer pr. uge de længste arbejdstider. Hvis man alene ser på arbejdstiden, tyder undersøgelsen på, at forskernes karriereforsløb topper i denne aldersgruppe.

Den gruppe, som udtrykker størst utilfredshed med fordelingen mellem forskning, undervisning og administration er netop de 46-55 årige, hvor mere end halvdelen angiver at være utilfredse.

Der er imidlertid også en gruppe 56-71-årige med relativt megen undervisning og kun 41 pct. forskning, men i denne gruppe er der relativt mange, som er tilfredse med deres vilkår.

"Når de ældre forskere viser tilfredshed trods megen undervisning og administration, viser det, at andre forhold end tid til forskning kan have afgørende betydning for tilfredshed - selv om vi ikke kan vide præcist, hvad det er for andre forhold ...", siger Jacobsen.

"Men hovedtendensen er imidlertid, at god tid til forskning fører til tilfredshed med arbejdets sammensætning".

Humanisterne mest utilfredse

De humanistiske forskere har de længste arbejdstider (på 51 timer), og det gør det fristende at fortolke som, at humanisterne har en relativt større byrde mht. undervisning og administration og dermed presses til at arbejde længere for at komme til at forske. Det underbygges ved, at humanisterne relativt set er mere utilfredse med fordelingen mellem forskning, undervisning og administration end de andre hovedområder.

Interviewundersøgelsen ser også på en eventuel sammenhæng mellem tilfredshed og samfundets "anerkendelse af deres arbejde". Her viser det sig, at samfundsforskere føler sig bedst anerkendt og humanister mindst.

I forhold til undersøgelsen fra 1989 viser det sig i øvrigt, at yderholdningerne "særdeles værdsat" og "lidt værdsat" er faldet, mens midterkategorien er steget.

Størst ubalance for kvinder

Undersøgelsen viser ikke markante forskelle i arbejdstiden mellem mænd og kvinder, hhv. 49 og 48 timer. Undersøgelsen afkræfter dermed det stereotype billede af lavtproducerende kvinder og arbejdsfatiske mænd, konstaterer Jacobsen.

Til gengæld viser der sig klare forskelle mellem mænd og kvinder hvad angår synet på balance mellem arbejdsliv og privatliv samt holdningen til balancen mellem forskning, undervisning og administration. Syv ud af ti mænd mener, at der er en rimelig balance, mens mere end halvdelen af kvinderne mener, at arbejdstimetallet er for højt. Over halvdelen af kvinderne er utilfredse.

Der viser sig endelig en klar sammenhæng mellem køn og arbejdsglæde, hvor de mandlige interviewpersoner i højere grad udtrykker glæde ved deres arbejde. Næsten hver anden mand er særdeles glade for deres arbejde, mens det samme kun gælder for hver fjerde kvinde. Men der er også dobbelt så mange kvinder som mænd i den næste kategori, der angiver, at de kun er delvist eller mindre glade for deres arbejde.

"Det er lidt tankevækkende, hvis arbejdsglæden er større blandt mændene end blandt kvinderne. En mulighed her er jo, at universitetskulturen - i modsætning til, hvad mange har hævdet - ikke er kønsneutral, men favoriserer en såkaldt 'mandlig samværsform'. Men det er ikke noget, som undersøgelsen går ind i".

Instituttet har stor betydning

Undersøgelsen omfatter forskere på 12 institutter, og her viser der sig en gennemsnitlig forskel på ti ugentlige timer i den ugentlige arbejdstid. I bunden findes institut F fra samfundsvidenskab med 44,5 timer og i toppen institut H fra humaniora, hvor gennemsnittet er 55 timer!

Generelt har naturvidenskab færre arbejdstimer end især humaniora, men der findes dog også humaniora-institutter med færre arbejdstimer end enkelte naturvidenskabelige. Arbejdstiden er således meget afhængig af det enkelte arbejdssted.

Der viser sig imidlertid ikke en sammenhæng mellem arbejdsglæde og lav arbejdstid. Sammenhængen er imidlertid snarere, at stor arbejdsfrihed på det enkelte institut også giver en høj tilfredshed med arbejdssituationen.

"De to institutter, hvor der udtrykkes størst grad af frihed, er også de steder, hvor der er størst tilfredshed med balancen mellem forskning, undervisning og administration. Det er også steder med lange arbejdstider. En høj grad af frihedsfølelse giver tilsyneladende stor tilfredshed og arbejdsglæde ...", konstaterer forskningslederen.

Værdsættelse og arbejdsglæde

Interviewundersøgelsen peger på en markant sammenhæng mellem forskeres arbejdsglæde og så forskernes oplevelse af samfundets "værdsættelse" af deres arbejde. Og så er der en nær sammenhæng mellem den oplevede "værdsættelse" og hvor godt lærerne befinder sig på deres institut.

"Jo mere forskerne oplever, at deres arbejde værdsættes fra samfundets side, des større tendens er der til, at de er særdeles glade for deres arbejde, og at de føler sig særdeles godt tilpas på deres institut. Det kunne tyde på, at oplevelsen af værdsættelse er en vigtig bestemmende komponent for såvel arbejdsglæden som tilpashedfølelsen på instituttet", mener Bo Jacobsen.

Undersøgelsen viser også store variationer i fornemmelsen af værdsættelse på de enkelte institutter, og spørgsmålet er, om værdsættelse ikke kan handle mere om en forstående ledelse end om omverdenens værdsættelse?

"Jeg tror ikke, at 'forstående ledelse' kan påvirke et menneskes fundamentale følelse af at være værdsat. Følelsen af værdsættelse er en fundamental dimension. Derimod kan man sagtens forestille sig noget andet: at institutter med en frugtbar aktivitet, som fremkalder gode reaktioner fra omverdenen, får en slags 'fællesskultur', hvor medarbejderne kommer til at opfatte sig som tilhørende et forskningsfællesskab.

Gode selvforstærkende cirkler i institutlivet giver gode omverdensreaktioner - som igen virker tilbage på den enkelte medarbejder ...", slutter Bo Jacobsen.

jo

Grundforskningsfonden

"Jeg havde håbet på det modsatte, men der er i denne ansøgningsrunde lidt færre ansøgninger fra såvel humaniora som samfundsvidenskab. Til gengæld er der en vækst i biofagene, så biologi, biomedicin og sundhedsvidenskab (herunder veterinærområdet) udgør 50 pct. af ansøgningerne, mod cirka 35 pct. i 1992. Væksten på dette område kan ikke undre, idet der er sket en afsmitning fra de store programmer på disse felter".

Det siger **Grundforskningsfondens formand, Henrik Tvarnø**, til de ansøgninger, som kom ind på fondens seneste opslag. Manglen på ansøgninger fra humaniora og samfundsvidenskab skuffer Tvarnø, der - før han blev formand for fonden - havde kritiseret denne for at skævele til fordele for naturvidenskab (se UNIVERSITETSlæreren august 1996).

"Hvis den naturvidenskabelige overvægt skyldtes, at fondens politik mere rettede sig mod de store naturvidenskabelige projekter, vil fonden nu være åben for lidt mere fleksible støtteformer, så der findes en struktur, som bedre egner sig til humaniora og samfundsvidenskab", fortæller Tvarnø. "Men der er enighed i bestyrelsen om, at fonden ikke skal gå forskningsrådene i bedene. Fondens og rådene har hver sin støtteform".

Der indkom 230 ansøgninger, men kun hvert tiende kan se frem til en bevilling (på gennemsnitligt syv-otte millioner)

"Ansøgningerne viser et stort vækstlag, også i den nye generation af forskere. Vi er positivt overrasket over niveauet, ambitionerne og iverigdommen. Men der er alt for få penge i systemet. Derfor har vi da også forsøgt at overbevise Forskningsministeren om, at der er mange støtteværdige projekter, som ikke får de penge, de fortjener. Og det samme gælder formentlig i rådssystemet ..."

Omkring den 30. juni har fondens bestyrelse udtaget de projekter, som går videre til anden vurderingsrunde.

jo

Universitetet som business

Der sker en ændring af universitetets akademiske kultur med det korporative samarbejde mellem universitet og industri, siger præsidenten for de australske universitetslærere

“Der betales en pris, når universitetet tvinges ind i korporative samarbejder og bort fra offentlig tilknytning. Den klassiske ansvarlighed over for bredden, over for at bidrage med en uafhængig og objektiv tilgang, får en drejning. Såvel grundforskningen som curriculum påvirkes, for firmaerne er interesserede i anvendelsesorienteret forskning og i studenter, som har jobrelaterede kvalifikationer. Det siger da sig selv: Firmaernes primære formål er at tjene penge, og det er en helt ny målsætning for universitetet”.

President Carolyn Allport fra den australske universitetslærer-organisation sætter ord på et internationalt fænomen: Trangen, eller rettere tvangen, til at samarbejde med industrien:

“Det er vanskeligt terræn. Universitetet mangler penge, og rektor må søge løsninger. Politikerne og ministeren er interesseret i en større grad af privat finansiering. De har også svært ved at forstå, hvorfor universitetet absolut insisterer på sin uafhængighed, og at de ansatte så absolut fastholder det fag-kollegiale selv-

styre, herunder kollegiale valg af ledere. Mange politikere mener ligefrem, at universitetet kan have godt af lidt industrielt management ...”

Kodeord: Social responsibility

I Australien er tilskyndelsen til korporationer ikke et krav om “kvalitet og relevans” som under de seneste socialdemokratiske forskningsministre i Danmark.

“Kodeordet er ‘social responsibility, når politikkerne vil have universiteterne til at arbejde tæt sammen med industrien, dels for at få mere forskningssamarbejde, og dels for at universiteterne i højere grad skal forpligtes til at ‘træne’ studenterne til jobs i industrien”, siger Allport.

“Vi hører meget om vidensøkonomi og videnssamfund som en forudsætning for samfundets udvikling. Men det skal ikke få forskere og lærere til at glemme, at det er i diversitetet, vi er i stand til at udvide de videnskabelige erkendelser. Men jo mere man koncentrerer sig, des mere forskningsfeltet indsnævres, og des mindre ny viden. Derfor kræver det aktivt engagement at fortælle omverden, hvilke betingelser der fører til god forskning”.

Company-universiteter

De klareste eksempler på korporative universiteter findes i USA og Asien, hvor universiteter er “købt” af private firmaer og ligefrem har fået navn efter firmaet, fx Microsoft. Firmaerne ønsker her primært træningssteder for deres kommende ansatte, men selv om de har deres egne udviklingsafdelinger, ønsker de også at drage nytte af forskningen på universitetet. Men der findes mange andre former:

“De offentlige bevillinger tynder ud, og politikerne opfordrer åbenlyst universiteterne til at indgå samarbejde med industrien, gennem ‘centre’, forskerparker, samarbejdsaftaler og så videre. Men når industrien kommer ind i universitetsledelserne, skabes der også en ny identitet. Målsætningen er ikke længere overvejende at skabe viden, men at skabe omsætning og fortjeneste”.

Den australske president har haft korporatismen tæt inde på livet. På Melbourne Universitet tog man skridtet fuldt ud og etablerede “companies” inden for IT-området med et fællesje mellem universitet og industri. Selskabet gik på børsen, og kursen gik fra introduktionskursen 300 til 900 på en dag:

“Og forskerne troede, at pengene skulle gå til forskning, men sådan blev det bare ikke”, fortæller Allport. “Men det mest markante var, at klimaet ændredes. Hele børsintroduktionen blev besluttet på bare seks timer i universitetets bestyrelse. Der var ingen fremlæggelse til åben diskussion blandt de ansatte. Der var sat en ny agenda, og - i modsætning til det klassiske universitet - så diskuterer forretningsfolkene ikke ...”

Allport fortæller, at Melbourne Universitet forbavsede hurtigt omstillede sig på de nye krav. Den eksternt dominerede ledelse fik uden nærmere diskussion nedskåret forskningsfelter uden forretningsmæssig relevans, og i administrationen kom der pludselig personer ind, som ikke havde viden om forskningsmiljøer, men derimod om management.

Rektors rolle

“Samarbejdsaftaler med private firmaer betyder penge. Men det giver en falsk frihedsfølelse, at man ikke længere er afhængig af de offentlige bevillinger, for bagsiden er, at det åbner op for en fuld udfoldelse af markedet. Hvis ikke ledelsen har forståelsen af langsigtet udvikling af grundforskningen, så bliver det de kortsigtede interesser, som slår igennem. Det bliver det ‘adaptable’ og ‘transferable’, som får højest prioritet”.

Når der går forretning i det, bliver det

sværere at skabe debat om prioriteringer, for deres bundlinje bliver pludselig den klare målsætning, forklarer Allport.

“Rektors rolle ændrer sig. Selv om han måske har sin baggrund i det akademiske samfund, og han har de bedste intentioner. Men han oplever ikke at have noget valg, er hele tiden truet af pengemangel og bruger meget tid på ‘fundraising’. Og når industrien så kommer med penge, tvinges han til at gå på kompromis. Grundforskningen bliver nedprioriteret til fordel for det mere anvendelsesorienterede. Det eneste, som kan forhindre dette, er tilstrækkelige offentlige bevillinger”.

Industriens krav til curriculum

“I Australien har især mineindustrien klart fremført sine interesser i curriculum, dvs. hvad de forventer, at studenterne skal lære. De skal præsenteres for på forhånd defineret viden. Men curriculum skal udformes efter faglige kriterier, dvs. efter hvad der giver studenterne et grundlæggende kendskab til faget og nogle all-round-færdigheder. De skal have sans for akademisk bredde og frihed. Og den udformes bedst i åben diskussion”.

Passive forskere

Hun har også en forklaring på, hvorfor undermineringen af det kollegiale selvstyre ikke mødes med passivitet af de ansatte:

“Grundlæggende er forskere så ‘committed’ i deres job, at de ofte ‘glemmer’ at forsvare deres frihed! Og det er svært at gå ud med direkte kritik af de korporative tendenser, for forsidens er jo, at der kommer flere penge i systemet. Der skal en konkret sag om undertrykkelse af forskningsretten eller et personangreb til, for at mobilisere. Det skete for nylig i Australien, hvor en velmeriteret professor-eremertus pludselig blev kaldt til universitetsledelsen og bedt om at udlevere sine nøgler, fordi han havde udtalt sig kritisk om ‘sit eget universitet’. Den sag opsamlede al frustrationen hos de ansatte, hvis protester fik ledelsen til at tilbagekalde truslerne”, fortæller hun.

“De ansatte må forstå, at der bliver mindre debat, mindre kollegial styring i den korporative model. Der bliver simpelthen mindre fortrolighed med, hvad der sker, hvorfor der sker visse prioriteringer frem for andre osv. Det kan godt være, at systemet i dag beskyldes for at være ansvarsforflygtende, men i det nye system kan det blive endnu mere uigenkendskueligt, fordi mange beslutninger tages bag lukkede døre”.

Nobelpris eller 100 mio. \$

Korporatisering af universitetet rammer den akademiske frihed på livsnerven, fortæller den amerikanske professor Ellen Schrecker

Washington, 9. juni 2000.

“Der er en kraftig tendens til, at universitetet ikke længere ses som et sted for fri forskning og tænkning, men som et redskab for økonomisk ekspansion på linie med turistindustrien. Tankegangen spores ind på, at hvis noget ikke kan gøre i penge, så anerkendes det ikke ...”, siger **professor Ellen Schrecker**, som er professor i historie ved Yeshiva Universitet i USA. Hun er samtidig redaktør af de amerikanske universitetsprofessorers tidsskrift *Academe*.

Hun høstede stort bifald på de amerikanske universitetsprofessorers (AAUP) årskongres for sin beskrivelse af ændrede strukturer i det akademiske arbejde som følge af **en stigende korporatisering af universiteterne, dvs. at organiseringen sker igennem en faglig eller kommerciel sammenslutning, der overtager visse af statens / universiteternes roller**. Korporatisering var kongressens gennemgående tema for de ca. 200 deltagere i den liberale professionsforening for professorer.

“Der er selvfølgelig fordele ved den private kapital, når der skæres ned på de offentlige basis-bevillinger. Men bagdelen er, at universiteternes pludselig hovedsagelig skal indrette sig på markedet. Det betyder fx, at hvis markedet for en bestemt forskning kølnes, så kommer der ikke flere penge. Det betyder, at hvis der ikke kommer hurtige resultater, der kan bruges i produktionen, så stopper pengene. Men allerede der har universitetet fået lavet omprioriteringer på forskning og curriculum. Men værre er måske, at man også har fået fokus flyttet fra viden/forskning til indtægter. For instituttet og forskeren er det ubehagelige dilemma: Vælger man Nobelprisen for den banebrydende forskning eller 100 millioner dollars-kontrakten med det private firma ...”

Forskning bliver en handelsvare og det er ødelæggende for publiceringen og for karrieren: “Med korporatisering bliver der begrænsninger på at publicere, og det begrænser især de yngre i at kvalificere sig forskningsmæssigt til tenure (fastansættelse som underviser og forsker) ...”

Korporatisme

“Selv om vi i USA altid har haft et udbredt samarbejde mellem universiteter og private virksomheder, har der også været en respekt om den frie grundforskning. Men lige nu sker der en korporatisering af universiteterne. Kodeordet er ‘fleksibilitet’ på universitetet, som i højere grad skal tvinges til at arbejde sammen med private aktører. Politisk betyder det imid-

lertid bare, at de private aktører får lov til at komme helt ind beslutningerne i livsnerven på universitetet: I forskningen og i curriculum! Og i praksis betyder det, at man giver administrationen mere kontrol over det akademiske: Det bliver stadig mere uklart, hvem der i praksis tager beslutninger om ansættelser, forskning og curriculum”.

Udviklingen dokumenteres sig simpelthen ved, at administrationen på nogle universiteter er vokset på universiteterne med 45 procent i forhold til den viden-

“Korporatiseringen har ført til en kulturkrig mellem det traditionelle akademisk og de nye ledere, for de sidste har ingen interesser i universitetets fremtid. De vurderer kun aktiviteten ud fra, hvad der er økonomisk rentabelt. Studenter er således ikke personer, men ‘råvarer’ og senere ‘produkter’. Alt sammen gennemtvinges under dække af en ‘funny-language’ som ‘excellence’ og lignende trylleord. Endnu findes der fri akademisk tænkning på amerikanske universiteter, men forretnings-gørelsen er et radikalt angreb på den næste generation studenter. Og vi akademikere i systemet har pligt til at modstå angrebet på den akademiske frihed”.

Professor, sociolog Stanley Aronowitz, der netop har udgivet bogen “The Knowledge Factor”, på AAUP’s kongres

skabelige stab: “Det betyder, at flere beslutninger tages af forretningsmænd og jurister i en hierarkisk struktur og ikke mindst i en korporativ mentalitet. Der kommer et entreprenant net ind med andre interesser, som betyder, at akademisk svækkes, herunder den akademiske frihed. De er interesseret i at ‘selge’ universitetet bedst muligt, og de enkelte videnskabsgræne vurderes på deres markedsværdi”.

Schrecker kategoriserede flere former for korporatisme: Der var simple modeller med “venture-kapital” udefra, der var fakulteter, som simpelthen oprettede firmaer med kommercielt sigte, der laves ‘forskerparker’, hvor grænserne mellem privat og offentligt eroderer bort, der er afdelinger, som leases ud.

Højreorienteret angreb

I USA har højreorienterede såkaldte “tænketaanke” uden for universitetet haft stor succes med at mistænkeliggøre de frie akademiske samfund: “Det har været et politisk angreb med en skjult agenda: De har fået fremstillet alle akademikere som ‘dekonstruktivister’, der gør nar af vestlig civilisation. De har fremstillet mange tiltag som udtryk for venstreorienteret tankekontrol, ‘political correctness’. De har fremstillet en stor drop-out rate som udtryk for universitetets mangel på struktur, i stedet for at se det som udtryk for, at selvbetalingen (fee’s) tvinger de økonomisk svagtstillede til at arbejde i stedet for at studere”, forklarer Schrecker. “I praksis har de også fået mistænkeliggjort ‘tenure’, fastansættelse med ret og pligt til at forske og undervise, for hvorfor skal en bestemt befolkningsgruppe have ret til ‘livslang ansættelse’, spørger de polemisk”.

Kunde-tænkning

I praksis har de ideologiske angreb været knyttet sammen med en fundamental ændring af uddannelsespolitikken:

“Politikerne siger, at der er sket en åbning af det amerikanske uddannelsessystem, men virkeligheden er en anden. I 70’erne stammede fx 70 procent af Michigan Universitets bevillinger fra offentlige grundbevillinger - nu er det kun 30 procent! I 70’erne var langt de fleste universiteter uden uddannelsesafgifter, nu er de overalt ...”.

Forskningsfinansieringen er skiftet, så det er blevet meget sværere at få fondsbevillinger: “Hvor man tidligere havde en tredjedels chance for at få, så er det nu nærmere en tiendedel. Det skyldes dels, at der er blevet færre penge, men også at de enkelte forskningsprojekter er blevet dyrere”, vurderer Schrecker.

Med Nixon-administrationen skete der også et skift i, hvordan universiteterne fik ressourcer. Hvor de før fik tildelt direkte bevillinger, følger pengene nu studenterne: “Det gav en anden finansieringsmåde for forskningen. For studenterne blev kunder, der skulle tiltrækkes og tilfredsstilles. Der blev opbygget prestige-fyldte sportshold og så videre - på bekostning af det, der har noget at gøre med undervisning og forskning”.

Økonomi-tænkningen har afsmitning på studenterne: “De betaler deltagerafgift, så de vil have korte studier og høje karakterer. De går på universitetet for at følge kurser, som giver afgangsbrevs, ikke for at lære at tænke”.

jø

Karriere som EU-sektorforsker

EU's sektorforskning byder på rigtig gode ressourcer, men også en pæn del overadministration, fortæller EU-sektorforsker, der har 12 års erfaring på bagen, Sten Folving.

“Jah, hvorfor tog jeg i grunden til Italien for at arbejde for Europa Kommissionen? Det er i hvert fald klart, at du forventer, der skal være en negativ årsag. Det var der ikke. Dine spørgsmål viser også tydeligt, at du forventer, at jeg skulle være negativ i forhold til mit nuværende arbejde! Jo, gud har vi meget administration her - alt for meget, men det er da så sandelig også det emne, jeg hører mest brok om fra mine gamle kolleger i Danmark. Så..?”

Sådan indleder Sten Folving, der er forskningschef på JRC/ISPRA interviewet med FORSKERforum, hvor journalisten straks zoomer ind på det problematiske ved at være tilknyttet en sektorforskningsinstitution under EU-kommissionen. Inden han tog til JRC/ISPRA sad han som lektor i geografi på RUC. Og en dag landede søndagsavisens tykke jobsektion på bordet sammen med søndagskaffen. Og så var Sten solgt.

“Det hele startede med, at jeg i dagspressen så et EU opslag. De søgte eksperter i miljø- og landskabskortlægning med kendskab til remote sensing eller telemåling og GIS (geografiske informationssystemer). Lige mine felter. Forfængelighed, ren forfængelighed: Jeg var lidt ked af manglende forskningsstøtte, men hvem har ikke været det? Jeg så såmænd bare chancen for at blive vurderet (og jeg var villig til at tage eventuelle smæk) i en international sammenhæng. To måneder og et interview senere blev jeg tilbudt et job som projektleder og projektkoordinator ved Institute of Remote Sensing Applications ved det fælles forskningscenter i Ispra (ved Lago Maggiore, 40 km syd for Lugano og 60 km øst for Milano).

Familien sagde ja til at give det eksperiment en chance. Mine kolleger på RUC var stort set alle positive og undte mig gerne den chance. De gav mig faktisk orlov i mange år. Det var flot gjort”, fortæller han.

12 år senere

Nu er der efterhånden gået 12 år. “Og her vil jeg så igen understrege, at jeg ikke var træt af noget. Jeg fik en mulighed og gav det en chance. Det var vel et samspil mellem mange faktorer - det, nogle kalder en tilfældighed - jeg var på rette sted på rette tid. Det eneste negative var, at jeg efterlod et par rigtig gode ph.d.-studerende på RUC, de kunne sagtens klare sig selv, men det giver stadig sommetider lidt røde ører at tænke på”.

Nærliggende er det at spørge til, hvad der er bedst: RUC eller JRC, nu hvor han har erfaring fra begge steder.

“Du kunne også tænke dig, at jeg

skulle sammenligne de to arbejdssituationer. Det kan man overhovedet slet ikke. Her har vi ikke studenter, kun nogle få ivrige specialestuderende, der er villige til at arbejde helt snævert inden for vores igangværende projekter og på egen hånd næsten. De er selvfølgelig under vejledning hjemmefra. I Danmark er det vist kun kemikerne på Odense Universitet, der benytter den samarbejdsform med centeret. Jeg tror, det er en god erfaring at have med sig. Så har vi ph.d.-studerende. Niels (se andet interview, red.) er en af dem. De skal først og fremmest være villige til at klare sig selv, arbejde med på projekterne og ved siden af sørge for at holde kontakten til deres host-universitet. Vi må ikke undervise, men godt vejlede lidt!”

Guld værd

“Det gælder vist her som alle andre steder: at de unge mennesker er guld værd. De bringer fornyelse og friske pust fra de forskellige europæiske uddannelsesinstitutioner, og de er mægtig gode til at skabe kontakter. De har muligheden for at gå i dybden på et snævert felt, og er dermed ofte også med til at kvalificere de politiske beslutningsgrundlag”.

Post doc- og visiting scientist stipendier er de andre muligheder for kortere forskerophold (op til to år). Her forventer vi 100% projektrelateret arbejde, og at folk har lidt år på bagen”.

Fantastiske ressourcer

“Jeg tror at vi har Europas bedste muligheder her på centeret, rent ressourcemæssigt. Men arbejdsbetingelserne er blevet elendige. Vi er tæt, meget tæt, på de politiske systemer. Arbejdsbetingelserne ændrer sig på bølgevis; hver ny kommission, hvert nyt parlament, hver ny generaldirektør, hvert nyt nationalt initiativ sender bølger gennem systemet. Planlægning og projektmanagement er hotte modeord p.t., men under de skiftende konditioner også en by i Langtbordistan. Det kan godt give nogle søvnløse nætter for os projektledere, der faktisk underskriver mange kontrakter med faste deadlines, både med kommissionen og med firmaer og institutter. Det er vanskeligt at drive forskning på højt niveau i et overadministreret system, hvor hver forsker har mindst tre-fire personer til at ‘administrere sig’, sådan billedlig talt. Vi har flest uskrevne regler, og de er satans vanskelige at overholde, især når de ændrer sig”, lyder det. Han fortsætter: “Og her fik du så den brok, du forventede. Jeg vil skynde mig at fortælle - at man skal huske på, at også de (mine kolleger i ad-

ministrationen) blot gør deres arbejde så godt de formår. Intet ændrer sig før ministerrådene (det er de nationale fag-ministre) og kommissionens generaldirektører tør forenkle systemet og tildele deres personale på alle niveauer et ansvar; der er vist svært så længe pressen er mere interesseret i at finde brodne kar end at berette om de 19.000 andre, der gør deres arbejde godt”.

Rigtig europæer

“Hvorfor i alverden jeg så bliver hængende? Simpelthen fordi jeg er blevet rigtig europæer, jeg tror på nødvendigheden af et forenet Europa. Jeg tror at internationalt samarbejde er nødvendigt for artens overlevelse. Men det behøver jo ikke nødvendigvis at være under den form, vi kender i EU dag.

Det var så den politiske erklæring. Jobmæssigt er det at køre projekter her på stedet en kontinuert udfordring - også de elendige arbejdsforhold til trods. Det kræver, at man dagligt har kontakt med mange forskellige mennesker og fag. Det er det, der er spændende. At starte en arbejdsopgave betyder først interne forhandlinger: hvilket generaldirektorat har brug for hvad, hvad siger direktiverne (rådet, parlamentet osv.)? Hvad findes, og hvad er traditionen i medlemslandene - hvor skal ny forskning sættes ind, hvor findes specifik kompetence; hvor langt kan vi komme i det nødvendige arbejde med at udvikle sammenlignelige oplysninger om et paneuropæisk område (vi taler om miljø kortlægning)?

“At se det første objektive og reproducerbare, sammenlignelige europæiske skovkort ligge på bordet efter års hårdt arbejde, det er en belønning. Det er ovenikøbet blevet til i samarbejde - team work - med mange kolleger i Europa. Det er ligeså dejlig en oplevelse som at høre, at ens student har klareret sig godt og skikker sig vel.

Og så kan du selvfølgelig spørge, hvad der blev af forfængeligheden, min personlige forskning. Jeg er blevet endnu mere brugsgeograf, og det synes jeg ikke er så ringe endda”, slutter interviewet inden Sten går ud i den italiensk forårsdag.

17

EU-ph.d.'er

Det er en spændende oplevelse at lave sit ph.d. i udlandet, men man skal ikke forvente samme form for ordnede forhold som i Danmark, fortæller geografen Niels Christian Nielsen, der laver ph.d. på EU-sektorforskningsinstitutionen Joint Research Centre (JRC) i Norditalien

“Jeg har aldrig fortrudt, at jeg tog hened som ph.d.'er. Det er spændende og udfordrende at være med i et internationalt forskningsmiljø, selv om vores ansættelsesvilkår har et islæt af vilkårlighed, og så er det da svært at holde kontakten til folk hjemme i Danmark ved lige”.

Sådan siger Niels Christian Nielsen, da vi går over til hans (godt brugte) Bordeaux Golf, der holder parkeret i Malpensa-lufthavnen uden for Milano, hvor han er troppet op for at hente mig. Siden sidst i (sommeren/juni) 1998 har han sidst som ph.d.-studerende tilknyttet JRC i Ispra, der ligger med udsigt til de Schweiziske-bjerger godt 60 kilometer nordvest for Milano. JRC kan nærmest betegnes som en sektorforskningsinstitution, der skal betjene EU-kommissionen og levere faciliteter, som er for dyre eller specialiserede for de enkelte medlemslande, eks. jordskælvs-test-laboratoriet.

Allerede under specialet fandt Niels Christian Nielsen ud af, at han skulle til JRC/Ispra for at lave en ph.d. “Det var lidt et tilfælde. Jeg sad midt i specialeforløbet, da min vejleder fik en e-mail fra min nuværende chef om, at han gerne ville have kontakt med potentielle ph.d.-studerende inden for området remote sensing, dvs. satellitbilleder af jorden (anvendt på estimering af bæredygtighed i skovbruget, ud fra en landskabsøkologisk tilgang). Jeg gav så udtryk for min interesse og gik ind i en dialog med min nuværende chef. Jeg fik skiftevis rødt og grønt lys af økonomiske årsager, men heldigvis gik det igennem uden problemer til sidst”, husker han, mens han holder udkig efter overhalende biler.

Ikke så stort forskningsmiljø

Det var ikke, fordi han var træt af Københavns Universitet, at han gerne ville til udlandet. Han havde læst i ni år i København, og ville gerne prøve kræfter med udlandet. Hårdt presset vil han dog gerne medgive, at forskningsmiljøet inden for remote sensing ikke er så stort i Danmark, og at han gerne ville sidde et sted, hvor det var et kerneområde. “På Geografisk Institut i København har de naturligvis måttet specialisere sig inden for områder, de er gode til, og det er bl.a. arktiske egne (og Sahel-zonen i Nordafrika). Men hernede kan jeg arbejde med bl.a. Italien. Og så spiller det da også en rolle, at der grundlæggende ikke er de store ressourceproblemer i forhold til at købe data. Vi har nogle stordriftsfordele og adgang til flere data. Hvis jeg skulle have siddet på Geografisk Institut, så ville jeg

nok have skullet tænke mig om nogle flere gange, inden jeg rekvirerede data”, siger han.

Niels Christian Nielsen er generelt meget begejstret for at studere i JRC/Ispra. Det internationale miljø - som han også ‘driller’ lidt under interviewet, når han omtaler det fælles lidt simplificerede engelske sprog - indflydelsen og mulighederne for at gå i dybden med sit fag er nogle af det, han sætter pris på.

Og det, at han nu af hard core grundvidenskabsfolk kan anskues som praktisk gris, der skal tjene kommissionens snævre interesser, har han kun skuldertræk tilovers for, da det ikke passer. Han forklarer, at geografi - hans hovedfag - er forholdsvist empirisk orienteret, og der-

med er der ikke store skisma mellem grundvidenskab og empirisk forskning. Og som ph.d.'er skal hans projekt godkendes ved et universitet, hvilket borger for kvaliteten, forklarer han, mens han prøver at overdøve motoren.

Han har aldrig oplevet nogen form censur eller andet negativt fra kommissionens side. Tværtimod er det frugtbart at være tættere på ‘systemet’, mener han. “Det giver garanti for, at det hænger sammen med noget andet, og at det har relevans - ikke kun kvalitet - dvs. at det kan bruges ude i den praktiske skovforvaltning. Det tvinger en til at være mere lydhør og lære at tænke politisk”, siger han - og fortaber sig så i de store udfordringer det er at forbinde videnskabens verden med den praktiske.

Ikke paradiset have

Selv om han indtil nu mest har fokuseret på det positive, er der også små og store slanger i paradiset have. JRC er opbyg-

get af otte forskellige institutter (heraf de fire i Ispra på det gamle Euratom-site), og han savner dialog mellem institutterne. Internt på hans institut er der spændende fælles præsentationsmøder mv., men det kniber med at gå på tværs af institutterne. Ikke fordi der er formelle hindringer, men det bliver blot gjort alt for sjældent. Og han synes også nogle gange, det kan blive lidt ensomt at være udenlandsk ph.d.'er, der har ladet venner og familie tilbage i Danmark. Kæresten kommer dog ofte på besøg.

Der, hvor det gør rigtig ondt, er på det, som i fagforeningsjargon hedder arbejdsforhold. Kodeordet er vilkårlighed.

Der findes ikke klare regler for ph.d.'erne og post docs'enes status. Ferieregler, støtte til udgifter til feltarbejde og besøg hos vejledere, deltagelse i konferencer, social- og sygeforsikring, alt det flyder og ændrer sig hele tiden. På et institut får de penge til at besøge deres vejleder, på andre gør de ikke, nogle kan få penge til feltarbejde, andre ikke, fortæller han.

God karriereforberedelse

Endnu ved Niels Christian Nielsen ikke, om det er en forskningskarriere, som venter ham. Han kan ikke fortsætte direkte i JRC. Efter ph.d.'et kan han måske fortsætte et års tid, men - understreger han - det er ikke en bagdør til en karriere i EU. For at få en fast stilling skal han igennem en stor åben konkurrence med hundreder (tusinder) af andre ansøgere, hvor de skal svare på multiple-choice-tests og meget andet godt. Mellem linjerne virker det også, som om at den fremtidige karriere kommer til at ligge i Danmark. Hvis der venter et adjunktur i DK er det fristende at sige ja, siger han. Men han kan sagtens forestille sig at et ph.d. fra en EU-sektorforskningsinstitution åbner andre døre. “Jeg håber, at ph.d.'et åbner for både en vej ind til administrative stillinger og til forskningsmiljøet”, slutter han. I mellemtiden er vi nået hjem til hans lejlighed i Cerro. Han drejer bilnøglen om.

v/

Videnskab i Guds tjeneste

Nogle skal måske på ferie i Tyrkiet eller Nordafrika, hvor "islamisk fundamentalisme" siges at få mere og mere opslutning. Men hvordan vil en islamisme, der påstår, at der ikke findes et samfund, men kun en religion, fortolke et fænomen som "videnskab"?

Den stigende interesse for radikale fortolkninger af islam omtales i Vesten ofte som "fundamentalistisk" eller "islami-stisk". Disse bevægelser fastslår generelt, at islam er en social og politisk orden for individet såvel som for staten. Et stigende antal intellektuelle muslimer påstår således også, at idet islam omfatter hele det enkelte menneskes liv, så har det ingen mening at tale om videnskabelig viden (science). De sætter en ære i at have retten til at definere relationen mellem islam og science og islams generelle funktioner. For at formulere en mulig relation mobiliseres en islamisk terminologi, herunder en helt særlig fortolkning af islams historie.

En sådan fortolkning er fremmed for en vestlig tankegang. I Vesten ses religion som del af samfundet og kulturen (dvs. som et socialt fænomen), og man ser ikke samfundet som en del af en ophøjet religion (dvs. samfundet som et religiøst fænomen).

Forskningsass. Leif Stenberg fra Lund Universitet har i sin doktorafhandling "**The Islamization of Science**" søgt at belyse, hvordan forskellige muslimske intellektuelle søger at fortolke relationen mellem islam og science.

I vestlig tradition ses viden, uddannelse og teknologi som noget, der udvikler sig uafhængigt af religionen. Men hvordan er forståelsen i en sekulær (verdslig) islamisk fortolkning?

"Jeg forstår sekularismen som ideen om religionen som noget privat, dvs. en relation mellem menneske og Gud, hvis udseende bestemmes af individet. Mange muslimske videnskabsfolk betoner netop denne opfattelse mellem Gud og individ. For dem er religion - islam - altså noget privat, i praksis en samling riter samt en etik. En følge heraf er, at videnskab, lige som politik og idræt, ikke underordnes religion. Dette syn minder altså om, hvordan videnskabens rum forstås i Europa og Nordamerika. Men nogle af de muslimske debattører betoner et etisk aspekt ved videnskaben, dvs. at anvendelse af videnskabelige resultater skal være i overensstemmelse med 'islam', forklarer han og tilføjer: "Men man skal notere sig, at en sekulær religionsopfattelse ligesom islam indeholder en opfattelse af, hvad religion er. Hvad islam egentlig er, strides man om, og noget tydeligt billede kommer ikke frem - og kommer formentlig aldrig frem...".

Stenberg påpeger, at den moderne diskussion om islam er foregået blandt muslimer i Europa og Nordamerika og derfor er ved at sprede sig. De repressive

stater i Mellemøsten har ikke åbnet op for diskussioner om religionens rolle i samfundet og dermed heller ikke om religion versus videnskab.

"Fundamentalisme"

I postmoderne tradition ser Stenberg islam som en igangværende diskurs, hvor der er en kilde til konstant rivalisering, og hvor udtrykket diskurs har et betydningsindhold, der giver mulighed for at forme forskellige udsagn, samtidig med at det i praksis også udtrykker, at der er herskende fortolkninger, som er forbundet med magt. Forskellige fortolkninger rivaliserer, og de anvendte kan skifte. I praksis former muslimer således skiftende sociale konstruktioner og forklaringer for at møde ændrede betingelser, men også for at føje sig for skiftende krav, som sættes af den islamiske tradition i almindelighed (selv om disse krav er socialt konstruerede).

at stemple dine fire eksempler på intellektuelle islam-fortolkninger som fundamentalistiske?

"De fleste islamforskere synes, at udtrykket 'fundamentalisme' er alt for upræcist, fordi virkeligheden er mere kompleks. De opfattelser, jeg har studeret, kan således ikke reduceres til, at de alene går til kilderne (Koranen) for at fortolke og forstå tilværelsen. Islam er ikke statisk, men en stadigt igangværende proces, som må tolkes i tid og rum", siger Stenberg, som i sin doktorafhandling da også anvendte citationstegn for at betone, at der ikke findes en enhedsvidenskab eller et fælles videnskabssyn i hverken Europa, Nordamerika eller i de muslimske lande.

Er du bange for at virke fordømmende over for en religion, som ikke har baggrund i vestlig kultur?

"Nej, min doktorafhandling er da kritisk, dvs. at tilgangen er en kritik af at un-

"Islam kan altså ikke ses som et 'objektivt fænomen'. Religion kan ikke opfattes som uafhængig af folks personlige tro eller fortolkning. På samme måde er det min opfattelse, at det er ukorrekt at antage, at en specifik religion / ideologi indeholder iboende system af love, som kan udtrages af normativ religion", forklarer Stenberg. "Men idet forskeren også er en del af den sociale realitet, konstruerer forskere også deres billeder eller modeller af realiteten. Når man således udvikler en islam-forskning, er islam-forskeren i sig selv et udtryk for en bestemt sociohistorisk konstruktion. Derfor må vi ikke være blinde for, at en vestlig forsker kan være under indflydelse af en eurocentrisme ..."

Er det derfor, Stenberg er varsom med

derordne videnskaben religionen. Og analysens resultat indebærer også en kritik, selv om nogle vil opfatte den som subtil. Men det var heller ikke afhandlingens vigtigste opgave at kritisere standpunkterne, men at analysere dem. Jeg ville også gerne i dialog med muslimer, der var interesserede i spørgsmålet. Desværre har kun et fåtal muslimer været positive eller forstået oplægget. Og jeg oplevede da også en række mærkelige ting, fx at Maurice Bucaille forsøgte at bremse disputatens gennemførelse og dermed bogens udgivelse".

Kan islamisme forstås af vestlige forskere?

Debatten om islamisering af videnskaben er ikke ny. Allerede i 1883 kritiserede

franskmanden Renan islam for at være fjendtlig over for viden. Viden er baseret på fornuft, som arbejder progressivt for civilisation. En tro som islam, der er baseret på åbenbaring, begrænser derimod den menneskelige tanke, og er derfor i modstrid med fornuft og progression. Derfor er islam og videnskab uforenelige, påstod Renan.

I dag fremføres omvendt ofte i islamisk retorik, at Vesten er fjenden (og forbilledet!), hvis livsstil og tankegang må bekæmpes.

Stenberg understreger, at han ikke ønsker at lave en egentlig dom over holdbarheden eller logikken i de fire fortolkninger. Indirekte stiller han i sin metodik kritiske spørgsmål, men hvorfor har han ikke direkte søgt at bedømme de fire fortolkninger med vestlige empiriker-øjne?

“Alle fire har den samme grundforestilling om, at religion står over videnskab. Men jeg anser det ikke som en mulig vej for videnskaben - hvilket også fremgår af afhandlingen - fordi det vil lede til en række problemer, fx hvilken tolkning af islam nu er den rette, hvilken tolkning af islam man skal støtte sig til i spørgsmål om genforskning, om kunstig befrugtning, om kloning og så videre”.

Stenberg har dog fået stillet det samme spørgsmål om rangordning af muslimer: “Men min pointe var ikke at rangordne eller vurdere tolkningernes ‘værdi’. En anden begrundelse herfor er, at jeg ikke mener, at jeg kan vurdere troende menneskers tolkning af en religiøs tekst. Hvad er sandt eller falsk? Dog kan jeg på et generelt plan sige, at de fires projekter ikke holder som videnskabelige projekter ...”

Kan en fundamentalistisk islamisme forstås af en vestlig forsker?

“På samme grundlag som sociologer tuderer ‘arbejderkultur’, kan man ved hjælp af videnskabelige metoder og teorier studere og analysere islamisme. Om man vil kræve en dybere personlig forståelse kan jeg, som ikke-konfessionel forsker, få et problem. Men en udvej her er så at anvende religionspsykologiens instrumenter”, konstaterer Stenberg og fortæller, at muslimer har konfronteret ham med, at vestlige forskere i analysen misser “gudstroen”, dvs. at de faktisk tror på Gud, og at det er derfor, de vil indrette et islamisk samfund. “Deres handlinger kan ikke bare forklares ud fra social og økonomisk stillingtagen, siger de. Det synes jeg er forkert: Intet menneske udfører handlinger med en enkelt begrundelse. Gudstroen må i mit og andres synsvinkel kobles sammen med sociale og økonomiske situation og motiver”.

Samfundsvidenskab og humanioras rolle

Stenberg analyserer fire forskellige islamisters fortolkninger.

Uden her at gå nærmere ind i en beskrivelse af de fire og forskellene mellem dem er der nogle fællestræk. Generelt forstår de for eksempel den religiøse tradition som en samling af viden, der indeholder en formodet sandhed, uddraget fra autoritativ kilde: Koranen. En sådan fortolkning kan tillægges at se islam som en kilde til stabilitet og legitimitet, indeholdende et urørlig kerne.

Stenberg fastslår, at islamismens terminologi og retorik ofte har til formål at legitimere sig som videnskabsmænd i et muslimsk samfund eller simpelthen at sandsynliggøre, at der findes en helt særlig islamisk science i et moderne samfund.

I de politisk autoritære muslimske samfund (hvor militæret ofte har stor indflydelse på samfundet) tillades ikke enhver form for “værdi-fri” forskning. Det gør det ofte vanskeligt at agere inden for samfundsvidenskaberne eller humaniora.

“Absolut. Men der er stor forskel, og for eksempel Tyrkiet og Malaysia har disse videnskabsgrene repræsenteret på universiteterne. Repressive stater i den tredje verden vil ikke kendes ved “sociologi”. Og megen videnskab i muslimske lande er såkaldt ‘tillempet videnskab’. Videnskaben skal have et klart nytteaspekt for samfundet, og samfundsvidenskab og humaniora findes derfor kun inden for læreruddannelsen, hvor det knyttes til en nyttesituation. Uden at det skal være et forsvar for den repressive attitude, så har mange lande ikke råd til at dyrke disse videnskaber”.

Hvilken eksistens har humaniora og samfundsvidenskab i en islamisk forståelse?

“Spørgsmålet er svært at besvare. Først: Samfundsvidenskab og humaniora udtrykkes gennem sproget og filosofien og kan derfor let indoptages i en islamisk forståelse. Dernæst: Der refereres ofte til den muslimske guldalder - årene 800-1400 - for at legitimere nutidens satsninger inden for videnskaben. Det giver en slags islamisk historisk legitimitet. Der skal altså findes en kundskabstradition at falde tilbage på, og om man vil, kan denne kaldes ‘islamisk’.

Blandt fortalernes for videnskabens islamisering peges ofte på Koranens betydning for kendskab og tekstens store anvendelse af ord, som relaterer sig til kundskab. Tolkningen bliver, at kundskab og videnskab er centrale elementer i

islam. At bedrive videnskab ses her som en gudstjeneste-handling.

Tolkninger af tekster er altså mulige, og selv historien kan bruges til at skabe forudsætninger for humaniora og samfundsvidenskab i et muslimsk miljø. Spørgsmålet er nærmere, om magthaverne vil tillade dette ...”

Særlige islamiske opfindelser?

Det er derimod vanskeligere at relatere de mere empiriske natur-/teknik-videnskaber til Koranen. Overordnet anskues ‘islamisk naturvidenskab’ som et subsystem inden for den altomfattende islamiske orden for samfundet eller civilisationen. I praksis ses naturvidenskaberne som en anvendelsesorienteret aktivitet, som skal tjene staten. *Men får islamisterne ikke et problem, når de skal forklare, hvordan den enkelte videnskabsmands personlige indsats og erkendelse skaber progression i samfundet, dvs. er en selvstændig dynamisk faktor?*

“Nja, det går aldeles udmærket for muslimer at forstå mennesker som drevet af opdagelseslyst. Man tjener i virkeligheden Gud, når man kan lærer skabelsen bedre at kende! Videnskabsfolk er intet problem, så længe de holder sig inden for de rammer, som islam sætter. Her er grundproblemet: Hvad er disse rammer? Her er muslimerne indbyrdes uenige”.

Kan man for eksempel tale om, at der kan opfindes islamiske gummistøvler?

“I princippet ja. Man skal måske sammenligne med den muslimske Barbie-dukke, som blev lanceret i Iran. Eller hvorfor ikke den muslimske tandpasta, som kan købes i arabiske butikker. Den skulle være baseret på et stof, som Muhammed skulle have brugt. Eller en særlig honning - som nævnes i Koranen - og som er lanceret i Ægypten”.

Stenberg fortæller, at den seneste verdensomspændende opfindelse, som har muslimsk oprindelse, er hjemmebrændingsapparater:

“Og går vi længere tilbage, så findes der mange opfindelser inden for medicin, astronomi og optik. Henvisningen hertil bruges af islamister til at vise, at når islam er i funktion, kommer der fremgang på alle niveauer. Altså: Når ‘sand islam’ fungerer, så kommer den pr. automatik til at løse verdens problemer ...”

Litteratur:

Leif Stenberg: “The Islamization of Science” (Lund, 1996)

Systemfejl i Danmark

- men til gengæld er det akademiske miljø mere frodigt end i Sverige, mener forsker, der har arbejdet i begge lande

“Der er meget luft i undervisningssiden på de danske universiteter. Med kun få ekstra midler kan undervisningen gøres mere effektiv, uden at man kommer i en situation, hvor der ikke er tid til at sætte faget i relief, eller hvor studenterne ikke uddannes til at være ‘kritiske’. Det kan gøres, ved at der bliver højere krav til lærerpræstationerne, ved at tænke meget mere i pædagogisk udvikling, og ved at fagdidaktikken tilrettelægges tæt på studenternes forventninger og forudsætninger. Det danske system for højere uddannelse har en systemfejl: Kvalitetskontrollen er næsten altid placeret i slutningen af undervisningsprocessen. Men alt kvalitetsarbejde må starte i samme øjeblik, som den studerende er tildelt en studieplads. Den studerende skal selv engageres i kvalitetsudvikling. Studiet må præges heraf. Eksamen skal kun ses som en formel bekræftelse på, at det løbende kvalitetsarbejde gennem alle trin er godt nok”.

Det siger **Jan Annerstedt**, der har erfaringer som universitetslærer i både Sverige og Danmark. Han har været i Linköping som professor, og på RUC i 18 år. Han har undervist også på AUC, DTU og HH-København, hvor han nu er gæstprofessor. Gennem 11 år har han bidraget til udvikling af akademiske institutioner også i andre dele af Europa og i Østasien.

Han er i dag adm. dir. i SAMS (Scandinavian Academy of Management Studies: www.sams.dk), som er tilknyttet HH-København, Københavns Universitet, Dansk Industri og det Danske Handelskammer. SAMS har siden 1992 et haft erhvervsforskingsmiljø med aktuelle hovedprojekter inden for storby-innovationsproblematiker - herunder Øresundsregionen.

Bedre pædagogik i Sverige

“Vel er der store svagheder også i det svenske system. Men akademiske lærere har tydeligere krav på resultater i undervisningen. Jeg mener generelt, at de i Sverige er bedre til at satse på pædagogisk udviklingsarbejde, forsøgsundervisning, samspil med praksis - herunder nye former for ekskursioner og praktik i industrien. Man var sågar meget hurtig til at bruge erfaringerne fra undervisningsexperimenterne på RUC og AUC. I dagens Sverige er der en stor variation i undervisningsmetoder på landets universiteter og højskoler”.

De svenske universitetsstudier har ry for - efter amerikansk model - at være kortere og mere effektive end de danske. En stor majoritet af studenterne nøjes med en bachelortitel. Kun en lille del får

en master eller en lic.-titel (der svarer til en dansk kandidat). Sverige begyndte med en ph.d.-grad allerede i 60'erne og har samtidig afskaffet dr.phil.

“I Sverige er BA-graden meget afrundet, og i modsætning til i Danmark har arbejdsgiverne accepteret den. Den er målrettet, koncentreret og ganske ofte en meget erhvervsorienteret uddannelse”, fortæller Annerstedt, som samtidig understreger, at hans erfaring er fra samfundsvidenskab og humaniora.

“Og man skal ikke sige, at den kortere tid generelt giver mere ukritiske studenter. Hvis et forløb er tilrettelagt med god pædagogik, godt materiale og en inspirerende lærer, har man et meget dynamisk miljø. En stribe af fem-ugers kurser behøver ikke at betyde, at kvalitet er fraværende - i modsætning til i Danmark, hvor man lægger hele presset til sidst i forløbet - hvilket ofte får som resultat, at 10-20 pct. af studenterne falder igennem i de sidste faser af studiet...”

Intellektuelt rigere i Danmark

“Når det negative om det danske system så er sagt, er det min opfattelse, at det danske universitetsmiljø generelt er mere spændende, intellektuelt rigere. I samfundsvidenskaberne tillades i meget større udstrækning en åben filosofisk udvikling. Svensk samfundsvidenskab er mere strømlinet, og fagmiljøerne er mere hierarkiske. Det akademiske produktionsapparat fokuserer på output. Resultatet er, at man ofte fravælger de lidt mere specielle ideer, hvilket tydeligt ses på fagene økonomi og statskundskab. I Danmark sker der en intellektuel knopskydning, og der opstår ti forskellige tilgange. I Sverige er der færre paradigmer, fordi man her har større krav om ‘produktivitet’ og hurtig international synliggørelse, og det er ikke nødvendigvis godt for de kreative momenter i et akademisk miljø”, siger Annerstedt.

Forskningsret til instituttet

Svaghederne i det svenske system er historisk betinget. Allerede i starten af 60'erne begyndte man at opbygge masseuniversitet med en voldsom vækst i antallet af studiepladser. De nye ressourcer blev lagt på undervisningsdelen, hvor Danmark i højere grad satsede på både undervisning og forskning. Der blev lavet mange regionale “højskoler” med undervisning på universitetsniveau, men uden den samme forskningsmulighed som på de gamle universiteter.

Mens forskningsretten i Danmark stadig er tæt knyttet til stillingen, er den i

Sverige mere knyttet til fakultetet og instituttet. Den enkelte akademiker i en undervisningsstilling må selv søge om forskningstid.

“I det svenske system ekspanderede man ensidigt, så der hurtigt opstod en separat karriere for forskning og en for undervisning. Det skabte - og skaber fortsat - problemer, at man i mange år underviste uden at den enkelte lærer fik en chance for at udvikle sig fagligt. Den ældre generation har haft store problemer, hvor det for nogle lykkedes at få en forskerkarriere, men hvor andre brændte ud. De blev hele tiden sat over nye undervisningskrav. Med 6-700 konfrontationstimer på et år var der ikke meget tid til faglig udvikling, og der skete en uddynding af den faglige kompetence ...”

Adskillelsen mellem forskning og undervisning skabte et kæmpemæssigt strukturproblem, for egentlig var modellen tænkt som en kortsigtet løsning, men det blev bare aldrig ændret, fortæller Annerstedt, der dog mener, at svenskerne endelig har indset problemet og er begyndt i et begrænset omfang at rette op på det, så der bliver mere tid til forskning og udvikling.

Storindustri forstår grundforskning

Det svenske system førte omvendt også til en hurtig åbning af sektorforskningslignende muligheder på universitetet med kontrakter, samarbejdsaftaler, medejerskab, “udviklingsbolag” m.m. Og private firmaer har tilmed etableret sig med forsknings- og udviklingsmiljøer, som ejes sammen med universitetet som private aktieselskaber.

“Det er et relativt ressourcerigt miljø, hvor statsandelen er mindre, og hvor det generelt er nemmere at få forskningspenge udefra”, fortæller Annerstedt. “Jeg var meget kritisk over for ‘updragsforskningen’ af frygt for, at man på langt sigt ville skabe dårlige forskningsmiljøer, som kun arbejdede med kortsigtede problemstillinger. Men i praksis har den svenske storindustri - som er betydeligt større end den danske - forstået, at man allerede på få år kommer ind i problemer, hvis man ikke beskytter den forskning, som kun styres af forskernes nysgerrighed. Allerede for 10-15 år siden var de bevidste om, at forskningen skal have en relativ autonomi, at man ikke skal sammensmelte forskning og industriel udvikling”.

Det kan være risikabelt, hvis universitetet i for høj grad knyttes til markedet. På kort sigt kan det være godt, men på langt sigt kan det udtynde den banebrydende forskning”.

JØ

Forskerbiografien

En lærerig historie eller underlødigt dyneløfter?, kan man tænke over, mens man ligger i hængekøjen og læser om Niels Bohr

Biografier er moderne. Hylterne hos boghandlerne bugner, også med forskerbiografier. Bøger om økonomen Keynes gnidrer skuldre med biografier om filosofen Michel Foucault og fysikeren Niels Bohr. Og biografierne har overtaget skønlitteraturens rolle som den moderne dannelsesroman! Men hvorfor overhovedet læse biografier, er det ikke underlødigt dyneløfteri?

Det spørgsmål forstår **forlagsredaktør Ole Jørgensen** ikke. Han ser dem tværtimod som en god indgang til at formidle/forstå komplicerede videnskabelige spørgsmål: "Når læserne har læst en af vores bøger, håber jeg da, at de har fået en bredere og lidt dybere mening om, hvad der ligger bag en given videnskabelig teori, samt har fået en større viden om, hvad for eksempel en naturvidenskabelig teori er".

Jørgensen er bagmanden bag Polyteknisk Forlags udgivelse af foreløbig seks populærvidenskabelige forskerbiografier om bl.a. Niels Bohr, Albert Einstein og Charles Darwin. Bøgerne henvender sig til en bred målgruppe, der ikke har nævneværdige forudsætninger inden for naturvidenskaben, og koncentrerer sig hovedsageligt om de store videnskabelige teorier.

Biografierne tager udgangspunkt i personens livsforløb og kobler an til den givne persons forskning, samtidig med at tidens historiske kontekst inddrages.

Ideen er at bruge personen som afsæt til at fortælle vigtige historier - på en underholdende måde - om naturvidenskaben, for herigennem at åbne døren til naturvidenskabens mysterier for en bred gruppe mennesker.

På Polyteknisk Forlag håber man også, at det kan hjælpe til at styrke den kritiske bevidsthed om naturvidenskabens rolle i det moderne samfund, samt være en lille dråbe i brønden, der kan bidrage til at mindske rekrutteringsproblemerne, som ingeniør- og naturvidenskabelige fag står over for i dag.

Personen bærende

"Det bærende i vores biografier er personens liv. Det begynder og slutter her. Og det er personens liv, som er strukturerende for indholdet i bøgerne", siger Ole Jørgensen.

I eksempelvis Bohr-biografien - en lille net sag på 88 sider - præsenteres det, hvordan Bohrs videnskabelige opdagelser har forandret verden. Der kastes et blik ind i den Bohrske familie, og læseren kan følge videnskabsmandens udvikling fra barndommen over studierne til Nobelprisen i fysik. Der fortælles også om Bohrs flugt fra nazisterne og hans kontakt

med atombombe-projektet samt hans forhold til andre af samtidens store forskere, såsom Rutherford, Heisenberg og Schrödinger. Og der bruges også meget plads på at fremstille hans fysiske teorier.

Når personen står så centralt, er det et formidlingsmæssigt kneb: "Vi har valgt Paul Stratherns biografi-serie ud fra et ønske om at lave populærvidenskab. Hans bøger tiltalte os, fordi det var historien om personen, der strukturerede fortællingen, mens der alligevel var meget om teorierne - nok til, at bøgerne kunne rubriceres som populærvidenskab", siger han.

"Men man kan ikke sige, at personerne bare er indpakning. For rigtigt at kunne forstå en videnskabsmands teorier, er det også nødvendigt at have kendskab til personen bag teorierne. Det er fordi en naturvidenskabelig teori er en model over virkeligheden. Den er ikke virkeligheden. Den kunne givetvis godt have fået andre former, hvis den var blevet udformet af en anden person, og det har eftertiden også tit vist", siger han.

Kontroversielt spørgsmål

Et kontroversielt spørgsmål i biografi-skrivningen er, hvor langt ind i personens privatliv, man skal gå. Hvor mange dyner skal hænges til tørre i offentligheden? Skal intime detaljer om seksuelle forhold lægges for dagen? Skal der tages hensyn til nulevende børnebørn eller anden familie? Eller helliger målet midlet?

Biografierne fra Polyteknisk Forlag går generelt ikke langt ind i privatlivet, og det er vigtigt for Ole Jørgensen: "Jeg kan ikke lide, at man generer nogen ved at bruge biografiske oplysninger," siger han.

Ingen forskertype

I de store generelle videnskabshistorie oversigter er der en tendens til, at individerne forsvinder til fordel for makrohistorien, så biografien er stedet, hvor man skal søge, hvis man vil finde fællestrækene mellem de store videnskabsmænd. Og efter at have arbejdet med de seks biografier mener Ole Jørgensen, at der kun er et fællestræk ved de udvalgte forskeres personlighed, og eller med andre ord kendetegner den eminente forsker: "Der var ingen 9-16 forskere iblandt dem. Forskningen var eller blev hele deres liv - og så langt efter klokken 16".

Herudover var de meget forskellige. "Newton kom fra ringe kår, men udviklede sig til at blive umådelig arrogant og magtcentreret. Forfatteren Strathern vil gerne forklare det som udtryk for nogle moderkomplekser, men det er ikke helt overbevisende".

Darwin var nærmest en eskapist. Han havde ikke lyst til at blive læge eller præst, sådan som hans far gerne så det. I stedet flygtede han ind i den naturvidenskabelige verdens mysterier.

Afsondret fra naturvidenskab

Og der er også tankevækkende historier om teoriernes udvikling i biografierne. Einstein sad eksempelvis på et patentbureau - helt afsondret fra et naturvidenskabeligt miljø - og udviklede relativitetsteorien. "Han havde ikke daglig kontakt med et videnskabeligt miljø, sådan som vi forestiller os, hvor videnskab bliver til i dag i store teams og med masser af penge, men sådan har det ikke altid været".

Ole Jørgensen understreger, at det ikke er en forskningspolitisk konklusion, at forsknings trives bedst under ringe økonomiske kår. "Derimod viser det, hvordan videnskaben virkede på et bestemt videnskabeligt stadium", påpeger han.

Ifølge Ole Jørgensen er der i dag brug for en "forfærdelig masse apparatur, store forskerteams og masser af penge". Han mener dog stadig, at de store ideer kan komme, mens forskeren sidder og kigger ud i luften, men han har direkte eller indirekte brugt den mængede data, som det avancerede udstyr har leveret.

Opgør med det onde

Når Polyteknisk Forlag er gået ind i biografi-branchen, er det bl.a. også for at være med til at præge offentlighedens billede af naturvidenskaben, hvor naturvidenskab er blevet synonym med atomoprustning, miljøkatastrofer og tilsætningsstoffer i madvarerne. Naturvidenskaben er langt mere og har en række potentialer og ledt til en forbedring af menneskenes levevilkår.

Men manglende viden om naturvidenskaben er også et demokratisk problem, da naturvidenskaben influerer mangt og meget i det moderne samfund:

"Jeg forestiller mig ikke, at hvem som helst kan gennemskue alt, hvad naturvidenskaben kommer med, men jeg vil alligevel sige, at det kan lade sig gøre for 'almindelige læsere' at få en bred forståelse for hvad naturvidenskaben er, dvs. at de er modeller på virkeligheden, ikke virkeligheden, og teknisk videnskab er konkret udnyttelse af modellerne. Hvis så mange som muligt forstod det og ikke blot tager videnskabelige undersøgelser for gode varer, så har vi også bidraget til det".

vl

Før universitetslæreren visner

Drop den vidløse produktion af videnskabelige artikler, der aldrig bliver læst, og genopliv universitetet som lærestedet, der uddanner kompetente og kritiske borgere, lyder opfordringen fra engelsk professor i sociologi. Men der er en stadig kamp om, hvad der er formålet med undervisningen

Her står læreren. Der sidder de studerende - ganske mange af dem. Der forelæses. Hver af de studerende har en lille dingent ved hånden. Af og til bryder forelæseren af og stiller et spørgsmål, som kan besvares med ja eller nej. Så trykker de studerende på en knap på de små dingener, og straks får forelæseren via et display besked om, hvor mange af de studerende, der har svaret rigtigt, og som altså kan antages at følge med i forelæsningen og kunne kaspere dens indhold.

Steve Fuller, professor i sociologi ved University of Warwick i England, fortæller om det undervisningsteknologiske forsøg, som foregår på University of Strathclyde i Skotland. Steve Fuller slår en stor latter op, mens han fortæller. Der er noget troskyldigt komisk over ideen om kombination af universitetsforelæsning og trykknapp-kontrol. Der er, gør Fuller opmærksom på, en slående lighed med en quizz-aften på en pub.

Hver anden pub har sådan en aften hver uge, og der er stort fremmøde af unge mennesker. Det er der også til trykknapp-forelæsningserne på University of Strathclyde, refererer Fuller:

“De studerende synes, det er sjovt. Faktisk har forsøget forhøjet fremmødet”, fortæller han.

Men selvfølgelig er der også en alvorlig side af sagen, og det er på grund af dén, at historien bliver fortalt: Forsøget levendegør en forestilling om universitetsundervisning som simpel påfyldning af fakta og ligger dermed meget langt fra ærværdige universitetstraditioner, hvorefter undervisningen i høj grad foregik i form af personlig vejledning og havde til formål at stimulere de studerendes intellektuelle udvikling og fremme deres tilbøjeligheder i retning af selvstændig og kritisk tænkning.

Steve Fuller har ikke noget imod, at nye teknologiske hjælpemidler inddrages i undervisningen. Forelæsninger på video? For ham gerne, i begrænset omfang, så længe det ikke erstatter stabile og levende undervisningsmiljøer. Og:

“Så længe de studerende og andre bare ikke tror, at det er hele sagen, og at det simpelthen er sådan, man lærer på et universitet”.

Formentlig er der imidlertid ganske mange, som går ud fra, at det er hele sagen, at det er sådan, man lærer og må lære i et masseuddannelsessystem.

Uddan kritiske og kompetente borgere!

Britiske universitetslærere repræsenterer ikke nogen undtagelse fra den regel, at undervisning ikke er i høj kurs. Det er forsk-

ning, produktion af videnskabelige artikler, som tæller. Universiteternes forskningsbevillinger er gjort direkte afhængige af mængden af publicerede artikler.

Hvad undervisning angår, er devisen, at der skal høvles så mange studerende som muligt gennem systemet og ud i den anden ende med en grad. Også dette giver bevillinger.

Det er klassificeret som masseuddannelse, og ved masseuddannelse forstås først og fremmest noget, der kan give de studerende adgang til jobmarkedet. Den herskende opfattelse er, at intellektuel udvikling hører hjemme i eliteuddannelser for de få og ikke lader sig praktisere i forhold til de mange.

Fuller, der i øvrigt har amerikansk baggrund, deler ikke opfattelsen. I sin provokerende nye bog, **“Governance of Science”**, spiller han ud med ganske andre visioner for universiteterne. Han vil genoplive dem som samfundsinstitutioner. Han vil, at de skal uddanne kompetente og kritiske borgere. Han vil, at de skal flytte vægten fra forskning til undervisning.

Frem til midten af 1800-tallet var universiteterne først og fremmest læresteder. Alfa og omega i Fullers vision er, at universiteterne skal genoptage deres funktion som læresteder, som centre for formidling af viden.

Nådig er han ikke i forhold til den aktuelle fokusering på forskning som noget overordnet i forhold til undervisningen. Han stempler store dele af forskningsindsatsen som vidløs produktion af videnskabelige artikler, hvoraf de fleste aldrig bliver læst og aldrig kommer til nytte, og som måles ved en højst tvivlsom optælling af citater. Dertil kommer en lige så vidløs indsamling af patenter, hvis omsættelse i produktion ingen derpå synes at interessere sig særligt for.

Store mængder af god tid kunne, mener han, bruges adskilligt bedre på koncentration om seriøs uddannelse, der forsynede samfundet med folk, som havde lært at tænke selvstændigt og at udtrykke sig klart.

For de uhyre få, der tidligere blev lukket ind i universiteternes hellige haller, gik projektet ud på at lære for livet, at udvikle sig til at kunne virke i samfundet:

“Det er denne gamle idé om dannelse, som går tabt for øjeblikket. Jeg mener, at universiteternes chance for overlevelse ligger i at finde den frem igen. De skal så at sige genopfinde den og sætte den ind i en demokratisk sammenhæng”, erklærer Steve Fuller og uddyber: “Den snævre erhvervsretning af studierne, som foregår

for øjeblikket, er en håbløst kortsigtet strategi. Netop nu kan det tage sig effektivt ud. Folk går igennem systemet og får job. Arbejdsløsheden er lav, og det går godt økonomisk. Men der er en modsætning mellem studierne erhvervsrettede specialisering og kravet om at kunne fungere fleksibelt på arbejdsmarkedet. Jeg tror ikke, at der skal store økonomiske problemer til, før systemet får alvorlige vanskeligheder. Folk tror, at de kan holde trit med udviklingen på markedet, ja være lidt foran, ved hjælp af specialisering, men det holder ikke”.

“Desuden er der al god grund til at regne med, at virksomhederne i fremtiden vil satse på selv at kunne træne folk op til specifikke jobfunktioner. Det kan de selvfølgelig gøre meget bedre selv, end universiteterne kan, og det er tåbeligt af universiteterne at prøve at konkurrere på dét. De kan aldrig vinde i den konkurrence. Men de har andre, særlige kvaliteter, som virksomhederne ikke kan konkurrere med. De står for kulturelle værdier, som omfatter andet og mere end markedets værdier. Det er deres særlige berettigelse”.

Gibbons: Konsekvenserne af masseuddannelse

En anden provokerende stemme i diskussionen om universiteternes fremtid kommer fra **Michael Gibbons**, der i mange år var professor på den indflydelsesrige Science and Policy Research Unit ved University of Sussex. Han er kendt for sine beskrivelser af, hvordan nye samfundsmæssige udfordringer har udviklet en ny type forskning: Den gammeldags, disciplinorienterede forskning i universitære elfenbenstårne er blevet delvis erstattet af projektorienteret forskning med kontakter og forpligtelser i den store verden uden for universiteterne. At måle forskning af denne art med den traditionelle forskningsalene giver ikke mening, mener Gibbons.

I dag er han generalsekretær for sammenslutningen af universiteter i Commonwealth - omfattende cirka 500 universiteter i 35 lande. Fra denne position bygger han videre på sine analyser af behovet for, hvad han kalder en ny social kontrakt mellem videnskab og samfund. Tidligere var kravet til forskerne, at de skulle producere pålidelig viden. I dag er kravet, argumenterer han, at de skal frembringe samfundsmæssigt robust viden. De skal kunne tænke og arbejde tværfagligt. De skal indgå i kontakt med lægfolk. De skal kunne forklare og forsvare sig over for andre end kollegerne.

Hvad disse analyser angår er der ikke

den store forskel mellem Fuller og Gibbons. Men der er stor forskel, så snart talen falder på uddannelserne.

Gibbons har ingen tro på, at de gamle universitære uddannelsesidealer kan overleve, når det er masserne, der skal have universitetsgrader. Tværtimod er han forbløffet over, at europæerne er så lidt indstillede på at drøfte, hvordan masseuddannelse adskiller sig fra eliteuddannelse.

“Jeg har haft mange opgaver for EU, men aldrig om dette. Man synes ikke at ville overveje, om det universitet, der optager mellem en tredjedel og halvdelen af et lands befolkning, skal opfattes anderledes end det universitet, der kun var for de fem procent mest privilegerede”, kritiserer Michael Gibbons og tilføjer: “Men uanset om man kan lide det eller ej, så er det et faktum, at universiteterne ændrer sig. Alle skal have en universitetsgrad. Og de studerende er i dag mere optagede end tidligere af spørgsmålet: Får jeg et job bagefter? Her i Storbritannien har det været meget vanskeligt at omstille sig til en situation med masseuddannelse. Landet er fyldt med undervisningslokaler til 15-20 personer - ikke til forelæsninger for hundredevis af studerende. Mit gamle universitet var en selvtilfreds, ældre institution. Men der var kun ét auditorium, som kunne tage mere end 100 studerende, og stedet stod og forfaldt langsomt på grund af mangel på penge”.

Redningen for universiteterne ligger i, mener Gibbons, at erkende mulighederne i at frigøre sig fra afhængigheden af den nære og upålidelige stat. Forskningen kan ikke overleve uden aftaler med private, pengestærke sponsorer. Og fremtiden for uddannelserne ligger i en erkendelse af dem som private investeringer.

“De par, som nu gifter sig og får børn, vil formentlig ret hurtigt gå ind i opsparringsordninger, så de kan sikre deres børn mulighed for højere uddannelse. Det bliver som i USA, vurderer han - selv canadier af oprindelse - og lægger til, at den hastigst voksende institution i de 35 Commonwealth-stater er: private universiteter”.

Uddannelse for erhvervslivet eller for samfundslivet?

Frigørelse af universiteterne fra staten er, hvad Michael Gibbons fokuserer på, og han forbinder et masseuddannelsessystem med erhvervsretning, privatisering og omkostningseffektivitet.

Steve Fuller er især optaget af universiteternes forbindelse til samfundet. Også han ser en fremtid, hvor store dele af forskningen er privat finansieret, ja foregår i privat regi. Men han plæderer for et

masseuddannelsessystem, hvor intellektuel udvikling er i højsædet, og hvor målet er uddannelse af kritiske borgere, som også kan forholde sig til forskningens resultater.

Uenigheden gælder uddannelserne. Skal de primært rettes mod erhvervslivet eller mod samfundslivet? Er de primært private investeringer eller en samfundssag?

En i mere end et årti hendøende uddannelsespolitisk debat ser ud til at komme til hæfterne påny. At dirigere store dele af befolkningen gennem universitetssystemet er enormt kostbart, gør **Michael Gibbons** gældende. Ingen synes for alvor at have overvejet, hvor kostbart det ville blive. Privat finansiering må der til. Og der kan ikke kæles for den enkeltes udvikling som på de gamle elite-universiteter. Så langt er han sikker i sin vurdering. Det åbne spørgsmål bliver derefter for ham, hvordan der i uddannelserne kan banes vej for den tværfaglige tænkning, som han ser et stærkt behov for. Hvordan kombinere bredde og dybde og omkostningseffektivitet? Han rejser det som et spørgsmål, der ligger ham stærkt på sinde. Han påstår ikke at have et svar.

Steve Fuller efterspørger også både bredde og dybde. Men han vil bruge tid på det. Og den tid vil han hente fra forskningen: “Vi, der arbejder på universiteterne, bliver opfordret til at skrive artikler, ikke til at arbejde seriøst med undervisningen. Systemet belønner publicerede artikler. Systemet burde belønne anderledes. Vi kunne bruge tiden bedre”.

Selv forlod han University of Durham og forflyttede sig til Warwick, da han oplevede, hvordan det levende, engagerede og traditionsrige undervisningsmiljø i Durham faldt fra hinanden. Det skete, mener han, som direkte følge af det system, hvor universiteterne får forskningsbevillinger i form af karakterpenge, der relateres til mængden af artikler trykt i videnskabelige tidsskrifter. Undervisningsmiljøet sygnede hen. Og forskningsmiljøet mistede de værdifulde udfordringer, som forbindelsen til formidlingen udgør. Tænkningen, som er grundlaget for både undervisning og forskning, led skade.

USA: Erosion i undervisningen

Fra et helt andet sted i verden får økonomien Esther-Mirjam Sent fra University of Notre Dame i Indiana, USA, øje på de samme problemer, som Steve Fuller ser fra sin lærestol i Warwick.

Også Esther-Mirjam Sent - der har hollandsk baggrund - beskæftiger sig i sin forskning med forholdet mellem universiteter, videnskab og samfund. Hun

vurderer, at undervisningen på amerikanske universiteter er undervisningen udsat for erosion. Det gælder ikke mindst på de store og eftertragtede universiteter, såsom Stanford og Harvard.

“Lærerne forsker. De opfatter sig primært som forskere og tager ikke undervisningen alvorligt. Undervisningen varetages i stigende omfang af løstansatte, nyuddannede. Dertil kommer en stor tro på, at informationsteknologi kan gå ind og erstatte lærerkræfter, uden at der er nogen interesse for, hvad det måtte betyde for undervisningens kvalitet”, beskriver hun.

Der er ikke nogen særlig frustration at trække på i USA i den anledning. Briterne er frustrerede, men har, mener hun, ikke haft en specielt heldig hånd i udnyttelsen af frustrationen. Samtidig med, at markedskræfterne prises, og der gøres et nummer ud af at se på universitetsuddannelser som forbrugsvarer, sættes et utal af kontrolmanøvrer i gang i forhold til universiteterne. Tiltroen til markedskræfternes velgørende effekter er, når det kommer til stykket, overskuelig, og derfor iværksættes et sandt kontrolorgie, der blot får frustrationen til at brede sig. Det er ikke en model, hun vil anbefale.

Hun ser en udfordring til de europæiske samfund i at bruge frustrationen til andet end kontrol. Bolden er deres, hvis ellers de vil besinde sig i forhold til deres egen historie, traditioner og kultur.

Opfordring: Ikke sekunda-USA

Som Steve Fuller opfordrer universiteterne til at besinde sig på deres særlige kvaliteter og blive førsterangs-universiteter frem for andenrangs-erhvervs virksomheder, således ser Esther-Mirjam Sent det som *en udfordring til de europæiske samfund at blive førsterangs-europæiske frem for andenrangs-amerikanske*. I begge tilfælde er det værdier, som ligger udover det, der kan sælges på markedspladsen, som er på spil:

“Hvis den kritiske tanke skal overleve som et grundelement i de højere uddannelser, skal udspillet komme fra Europa”, siger hun.

Hvor pengene skal komme fra, er det åbne spørgsmål. Tanker er som bekendt todfrie. Men tid til at tænke er ikke nødvendigvis gratis.

Hvid støj

Ophidselse og vanvid er der i luften til forelæsningen, hvor to universitetslærere udkæmper en verbal duel med Elvis og Hitler som våben. FORSKERforum bringer - for første gang på dansk - uddrag af den amerikanske forfatter Don DeLillo's mesterværk, Hvid støj, der snart kommer på dansk

Jeg tog mine mørke briller på, lagde ansigtet i de rette folder og gik ind i lokalet. Femogtyve-tredive unge mænd og kvinder, mange i efterårsfarver, sad i lænestole og sofaer og på det beige farvede gulvtæppe. Murray gik rundt mellem dem og talte, mens hans højre hånd skælvede på en stiliseret måde. Da han fik øje på mig, smilede han fåret. Jeg stillede mig op ad væggen og forsøgte at se truende ud med armene over kors under den sorte kappe.

Murray var midt i en tankefuld monolog.

“Vidste Elvis’ mor at han ville dø ung? Hun talte om snigmordere. Hun talte om livet. Livet for en stjerne af denne type og størrelse. Er livet ikke indrettet på at fælde dig tidligt? Det er spørgsmålet, ikke sandt? Der er regler, retningslinier. Hvis du ikke er graciøs og klog nok til at dø tidligt, bliver du tvunget til at forsvinde, at skjule dig som en skamfuld undskyldning for dig selv. Hun var bekymret over hans søvn-gængereri. Hun

troede at han måske ville gå ud af et vindue. Jeg tror der er noget med mødre. Mødre ved virkelig noget. Det gamle ord taler sandt.”

“Hitler tilbad sin mor,” sagde jeg.

En bølge af opmærksomhed, udtalt, kun genkendelig ved en særlig konvergens af stilhed, en indre anspændelse. Murray blev ved med at gå, naturligvis, men en smule mere eftertænksomt, trådte forsigtigt mellem stolene, folk der sad på gulvet. Jeg stod op ad væggen med korslagte arme.

“Elvis og Gladys kunne godt lide at putte og kæle,” sagde han. “De sov i samme seng til han begyndte at nærme sig fysisk modenhed. De talte babysprog med hinanden hele tiden.”

“Hitler var en doven dreng. Hans karakterbog var fuld af dårlige karakterer. Men Klara elskede ham, forkælede ham, gav ham den opmærksomhed han ikke fik fra sin far. Hun var en stilfærdig

kvinde, beskeden og religiøs, og god til at lave mad og føre hus.”

“Gladys fulgte Elvis til og fra skole hver dag. Hun forsvarede ham under små gadeslagsmål, langede ud efter alle de børn der prøvede at mobbe ham.”

“Hitler fantaserede. Han gik til klaver, lavede skitser af museer og villaer. Han opholdt sig meget hjemme. Klara fandt sig i det. Han var det første af hendes

børn der havde overlevet spædbørnsalderen. Tre andre var døde.”

“Elvis betroede sig til Gladys. Han tog sine kæresten med hjem for at møde hende.”

“Hitler skrev et digt til sin mor. Hans mor og hans niece var de kvinder der havde størst indflydelse på hans tanker.”

“Da Elvis blev indkaldt til hæren, blev Gladys syg og deprimeret. Hun fornemmede et eller andet, måske lige så meget om sig selv som om ham. Hendes underbevidsthed blinkede med alle de forkerte signaler. Bange anelser og tungsind.”

“Der er ikke megen tvivl om at Hitler var det vi kalder en mors dreng.”

En notetagende ung mand mumlede åndsfraværende: “Muttersönchen.” Jeg betragtede ham forsigtigt. Så forlod jeg efter en pludselig indskydelse min plads ved væggen og begyndte at gå frem og tilbage i lokalet ligesom Murray, mens jeg indimellem standsede op for at gøre en håndbevægelse, lytte, stirre ud af et vindue eller op i loftet.

“Elvis kunne næsten ikke bære at slippe Gladys af syne da hendes tilstand blev forværret. Han vågede over hende på hospitalet.”

“Da Hitlers mor blev alvorligt syg, stillede han en seng op i køkkenet for at være tættere på hende. Han lavede mad og gjorde rent.”

“Elvis blev ude af sig selv af sorg da Gladys døde. Han kærtegnede og kælede for hende i kisten. Han talte babysprog til hende til hun var kommet i jorden.”

“Klaras begravelse kostede tre hundrede og halvfjerds Kronen. Hitler græd ved graven og kom ind i en periode med depression og selvmedlidenhed. Han følte en intens ensomhed. Han havde ikke blot mistet sin elskede mor, men også følelsen af at høre til et sted.”

“Det virker ret sikkert at Gladys’ død betød en grundlæggende forandring i Kongens indre verdensopfattelse. Hun havde været hans anker, hans følelse af sikkerhed. Han begyndte at trække sig tilbage fra virkelighedens verden, at påbegynde sin egen dødsproces.”

“Resten af livet kunne Hitler overhovedet ikke tåle at være i nærheden af juleudsmykninger fordi hans mor var død i nærheden af et juletræ.”

“Elvis udslyngede dødstrusler, modtog dødstrusler. Han opsogte ligkapper og blev interesseret i ufoer. Han begyndte at studere Bardo Thödol, bedre kendt som Den Tibetanske Dødebog. Det er en vejviser i død og genfødsel.”

“Flere år senere, hvor Hitler var behersket af myten om sig selv og en dyb util-

nærmelighed, havde han et portræt af moderen i sit spartanske logi i Obersalzberg. Han begyndte at høre en summen i venstre øre.”

Murray og jeg passerede hinanden nær midten af lokalet og var nær stødt ind i hinanden. Alfonso Stompanato kom ind, fulgt af flere studerende, måske tiltrukket af en magnetisk bølge af ophidselse, et vanvid i luften. Han anbragte sit vrisne korpus i en stol mens Murray og jeg kredede om hinanden og bevægede os i hver sin retning uden at se hinanden i øjnene.

“Elvis opfyldte kontraktens betingelser. Umådehold, forfald, selvdestruktivitet, grotesk opførsel, en fysisk opsvulmen og en række skader på hjernen, selvpåførte. Hans plads i legenden er sikker. Han købte sig fri af skeptikerne ved at dø tidligt, frygteligt, unødvendigt. Nu kunne ingen afvise ham. Hans mor så sikkert det hele, som på en nittentommer-skærm, flere år før sin egen død.”

Murray overlod med glæde ordet til mig og gik hen i et hjørne af lokalet og satte sig på gulvet, mens han lod mig om at gå frem og tilbage og gestikulere alene, tryk i min professionelle aura af magt, galskab og død.

“Hitler kaldte sig selv den ensomme vandrer fra intetheden. Han suttede på pastiller, talte til folk i endeløse monologer, frit associerende, som om sproget kom fra vidder hinsides denne verden og han blot var åbenbaringsmedium. Det er interessant at overveje om han fra sin Führerbunker under den brændende by så tilbage på sin magts spæde begyndelse. Tænkte han på de små grupper af turister der besøgte den lille landsby hvor hans mor var født og hvor han havde tilbragt flere somre sammen med sine fætre og kusiner med at køre i oksekærre og bygge drager? De kom for at ære lokaliteten, Klaras fødested. De gik ind i stuehuset, så sig forsigtig omkring. Halvvoksne drenge klatrede op på taget. Med tiden begyndte der at komme flere. De tog billeder, stak små genstande i lommerne. Så kom folkemasserne, flokke af mennesker der oversvømmede gårdspladsen og sang patriotiske sange og malede hagekors på murene, på flankerne af husdyr. Der kom en masse mennesker til hans bjergvilla, så mange at han var nødt til at blive inden døre. De samlede småsten op hvor han havde gået og tog dem med hjem som souvenirer. Store folkemasser kom for at høre ham tale, erotisk ladede folkemasser, de masser han engang kaldte sin eneste brud. Han lukkede øjnene, knyttede næverne når han talte, vred sin svedgenemblødt krop, omskabte sin stemme til

et betagende våben. ‘Sexmord’ er der en som har kaldt disse taler. Folkemasserne kom for at lade sig hypnotisere af stemmen, partihymnerne, fakkeltogene.”

Jeg stirrede på tæppet og talte tavst til syv.

“Men vent. Hvor virker alt dette dog velkendt, næsten almindeligt. Folkemasser kommer, bliver ophidsede, maser og skubber - folk der er ivrige efter at lade sig rive med. Er det ikke almindeligt? Vi kender alt dette. Der må have været noget anderledes ved de folkemasser. Hvad var det? Lad mig hviske det frygtelige ord, fra oldengelsk, fra oldgermansk, fra oldnordisk. Død. Mange i disse folkemasser var samlet i dødens navn. De var der for at overvære en hyldest til de døde. Processioner, sange, taler, dialoger med de døde, fremsigelse af de dødes navne. De var der for at se ligbål og flammende hjul, tusinder af flag sænket til hilsen, tusinder af uniformerede sørgende. Der var rækker og geledder, kunstfærdige kulisser, blodbannere og sorte gallauniformer. Folkemasserne kom for at danne et skjold mod deres egen død. At blive en folkemasse er at holde døden væk. At bryde ud fra folkemassen er at risikere døden som enkeltperson, at stå alene med døden. Folkemasserne kom først og fremmest af denne grund. De var der for at være en folkemasse.”

Murray sad i den anden ende af lokalet. Hans øjne udstrålede dyb taknemmelighed. Jeg havde været gavmild med den magt og galskab jeg havde til rådighed, havde tilladt at mit emne blev forbundet med en uendeligt mindre skikkelse, en fyr der sad i hvilestole og skød hul i fjernsynsskærme. Det var ikke nogen bagatel. Vi havde alle en aura at fastholde, og ved at dele min med en ven, satte jeg selve det der gjorde mig urørlig på spil.

Folk stimlede sammen, studerende og ansatte, og i den svage larm af halvt hørte bemærkninger og kredsede stemmer blev jeg klar over at vi nu var en folkemasse. Ikke fordi jeg havde brug for en folkemasse omkring mig nu. Mindst af alt nu. Døden var udelukkende et professionelt spørgsmål her. Jeg havde det godt med den, jeg havde kontrol over den. Murray banede sig vej hen til mig og fulgte mig ud af lokalet mens han skilte folkemassen med sin rystende hånd.

Copyright © Don DeLillo 1984.
Hvid Støj oversat af Jørgen Nielsen,
udkommer på dansk til september på
forlaget Centrum.

Efter IT-klondyke...

Flexibel struktur, mere samarbejde med det private erhvervsliv og bedre økonomiske ressourcer er opskriften på at gøre universiteterne mere 'funky'

Hvis universiteterne får flere ressourcer, en mere fleksibel struktur og mere samarbejde med det private erhvervsliv, så kan det blive et af de mest 'funky' steder, at være for IT-nørder, siger direktør i CIT og IT-Vest, Morten Kyng. Han kalder dog også regeringens planer om et virtuelt universitet for 'uambitiøse'

Da det svenske internetfirma, Spray, startede, sad en medarbejder fra et mere konventionelt firma i en bygning overfor og fulgte firmaets udvikling. Han undrede sig. Spray-medarbejderne var kun 20 år i gennemsnit, kørte på arbejde på skateboards, gik i post-punk tøj og spillede tæskenhøjt musik på alle de mærkelige tider af døgnet, hvor de arbejdede. Spray er siden gået hen og blevet en svensk internetkomet. En typisk virksomhed inden for den 'nye økonomi', for unge der ikke gider det almindelige arbejds- og uddannelsesliv. Eller som Mandag Morgen skriver i en ny undersøgelse: "Mig-generationen (de 18-27 årige, red.) tiltrækkes nemlig ikke af formelle kurser og langvarige *trainee*-programmer - de placeres i bunden af skalaen. De unge gider ikke trække flere år, før de får lov til at lave det sjove. De vil have *pay-off* her og nu ...ikke på skolebænken eller på formelle kurser".

Forskerforum har talt med Morten Kyng, direktør i CIT og IT-Universitet Vest, om universiteterne har noget at tilbyde disse rødder, og om universitetet overhovedet har en rolle at spille i denne hersende 'funky and groovy new economy'.

Morten Kyng er overraskende positiv. "Det er rigtig nok, at der er mange som fravælger universiteterne i dag, men når først vi er ovre den nuværende internetklondyke periode, så vil kravene til de unge - og ikke mindst deres uddannelse - øges, og så er det de færreste, der kan klare sig med gå-på-mod og gode ideer", siger han. I USA, der er et par marathontløb foran Danmark, kan man allerede se denne tendens. Nyere undersøgelser viser nemlig, at omkring hver femte inden for (multi)medie-branchen har en PhD.

Men det kommer ikke blot af sig selv. Universiteterne skal være åbne for at indgå i en omstillingsproces. I øjeblikket er de organiseret i strukturer, der afspejler 'Præ-IT-tidsalderen', og derfor er det begrænset, hvor meget de har at tilbyde de unge.

Morten Kyng vil ikke give et bud på, hvordan universiteterne skal organiseres for at være tilpasset IT-tidsalderen. "Det er ikke muligt. Vi befinder os i en opbrydningsperiode, hvor kaos hersker", siger han. For at få sat gang i den rigtige proces, forklarer han, skal universiteterne lave en

mere fleksibel og dynamisk struktur og etablere en lang række tværfaglige centre mv., hvor de, som på længere sigt viser sig at være tilpasset fremtidens krav, kan gøres permanente. Dertil kommer, at universiteterne skal være mere åbne over for samarbejde med det private erhvervsliv.

"Centrene skal også være mindre bureaukratiske, så de unge får langt større muligheder for at tilbyde de unge at udvikle ideer i laboratorier, for at arbejde på tværs af institutionsgrænser og for at prøve kræfter med erhvervslivet", siger han.

Ussel mammon

Men uden ussel mammon går det ikke. Universiteterne mangler ressourcer for at kunne tilbyde ordentlige forhold for sine ansatte og for at kunne rekruttere de bedste inden for de kommende årgange. "Ressourcerne skal bruges til flere medarbejdere, til bedre lokaler, til hardware og software, og til at forskerne ikke skal bruge så meget tid på at søge om penge til forskning og deltagelse i konferencer", siger Morten Kyng. Ellers flygter de bedste hoveder til USA og det private erhvervsliv. Hvis det ikke lykkes, så "kommer man ind i en ond cirkel, og så kan det gå galt - ikke bare for universiteterne, men for Danmarks muligheder for at være førende på et antal IT-områder", lyder det dystert.

Hvis det lykkes at få gjort universiteterne mere fleksible og tilføre dem flere ressourcer - og lidt højere løn til de ansatte - så er Morten Kyng ikke i tvivl om, at universiteterne kan blive blandt de mest funky steder for IT-nørderne. "Jeg har set en del forskningsinstitutioner - både private og offentlige - og alle de steder, der er på min top-ti liste er universiteter", siger han.

Uambitiøs regering

Men der er lang vej endnu. Et af regeringens flagskibe er det Virtuelle Universitet, som Morten Kyng sidder i ledelsen af, og han betegner planerne som uambitiøse - første gang vi taler sammen. Efterfølgende har de holdt møde, og han er betydelig mere optimistisk. Først var planerne, nærmest at det Virtuelle Universitet blot skulle være en web-portal. Men, forklarer han, nu er der tegn i sol og vind på, at det bliver betydelig mere avanceret med virtuelle forsknings- og uddannelsesrum og alle mulige andre virtuelle reality-muligheder. Selv om det altså nok starter som en web-portal ...

Ulødig kritik af sektorforskning

LÆSERBREV

Formanden for Den Danske Dyrlægeforening (DDD), Per Thorup, har i sidste nummer af FORSKERforum (134: *Politisk styret sektorforskning*) rettet en voldsom kritik mod Fødevedirektoratets to sektorforskningsinstitutter i Mørkhøj. Det drejer sig om Institut for Fødevarerikkerhed og Toksikologi (IFT) og Institut for Fødevarerundersøgelser og Ernæring. (IFE).

Per Thorup mener, der bør oprettes et 'egentlig' sektorforskningsinstitut på fødevarerområdet, og det er jo sådan set forståeligt nok, at en fagforeningsformand ønsker flere jobs. Problemet er bare, at han finder det nødvendigt at sværte den eksisterende forskning til. Per Thorup er citeret for at sige, at der ikke foregår egentlig forskning på fødevarerområdet herhjemme. Dermed deklassificerer han groft den forskning, der foregår på de eksisterende syv sektorforskningsinstitutter under Fødevarerministeriet. Endelig glemmer Per Thorup Levnedsmiddelcentret, hvor der foregår en betydelig forskningsindsats på det fødevareteknologiske område, samt den private sektor. Der er ikke meget andet at gøre her, end at bede Per Thorup om at sætte sig lidt bedre ind i dansk fødevarerforskning.

De to institutter, der nævnes af Per Thorup, bliver så til gengæld kritiseret grundigt for kun at drive politisk styret forskning. Nu er det jo ikke nogen hemmelighed, at Fødevedirektoratet har haft økonomiske problemer efter de store strukturelle ændringer, der er gennemført for nylig, og at dette vil føre til nedskæringer. Her peger dyrlægeformanden så indirekte på Fødevedirektoratets institutter som oplagte nedskæringsobjekter. Der foregår jo efter hans mening ikke forskning, der kan 'forsyne politikerne med saglige informationer', ligesom medarbejdernes forskningsmæssige kvalifikationer drages i tvivl. Man kan spekulere over, hvad formålet for DDD's formand kan være med dette.

Per Thorups centrale klagepunkter er, at institutterne har valgt at beholde den oprindelige stillingsstruktur og tilknytningen til det politisk-administrative system. Det er overraskende, at Per Thorup mener at kunne bedømme kvaliteten af forskningen, medarbejdernes forskningsmæssige kvalifikationer og graden af politisk styring alene ud fra disse forhold.

Instituttets forskere har ved flere lejligheder drøftet deres holdning til en evt. overgang til sektorforskningens stillingsstruktur, men mange har hidtil ønsket at bevare den oprindelige stillingsstruktur og - især - tilknytningen til det politisk-administrative system. Dette skyldes dels,

at det skaber en mere varieret arbejdsplads og en mulighed for at udvikle sin jobprofil i flere retninger med årene. Det skyldes også lysten til at påvirke 'systemet' med sin forskning. Det er meget tilfredsstillende at lave forskning, der løfter nye problemstillinger frem, og som umiddelbart kan påvirke det administrative system. Vi kender derimod ikke til klare eksempler på, at vort politisk/administrative system har afvist forskningsprojekter, fordi de var politisk upassende. Til gengæld kan tilknytningen til det administrative system i høj grad inspirere til ny forskning, som altså ikke er pålagt, men udspringer af en indsigt i den virkelige verdens problemer. Det var jo et af de helt oprindelige formål med at oprette sektorforskning i sin tid, og her er IFT og IFE måske nærmere målet end andre sektorforskningsinstitutter. I realiteten gennemføres den politiske styring af sektorforskningen herhjemme især gennem lave basisbevillinger kombineret med mange ministerielt styrede, målrettede forskningsprogrammer. Her deler IFT og IFE skæbne med alle andre sektorforskningsinstitutter. Det 'uafhængige' administrative ophæng kan vi ikke opfatte som meget andet end facade.

Dog skal det siges, at mange ansatte herude selvfølgelig føler sig tiltrukket af den nye stillingsstruktur, bl.a. med indførelsen af en klar faglig karrierevej og med oprettelsen af forskningsprofessorater. IFT har alligevel været i stand til at tiltrække og fastholde gode forskere på grund af mulighederne for at gennemføre fremadrettede forskningsprojekter af meget høj kvalitet og på grund af det gode tværgående forskningsklima. Vi arbejder p.t. på et meget velfungerende sektorforskningsinstitut, men mange føler, at adskillelsen fra den politisk/administrative del af Fødevedirektoratet kan komme til at skade det gode forskningsmiljø mere, end den gavner. Derfor har flertallet af forskere gennem en længere årrække valgt at lægge vægt på det gode miljø.

De af os, der er forskere på IFT og beskæftiger os med fødevarerikkerhed, kan ikke genkende forholdene på vores arbejdsplads ud fra Per Thorups beskrivelse. Det kan til overflod dokumenteres, at instituttets forskning har en god, international kvalitet. IFT er faktisk det institut i Danmark, der har det bredeste internationale forskningsamarbejde, som det fremgik af en nylig rapport fra Analyseinstitut for Forskning. Denne høje aktivitet afspejler sig da også i en omfattende publikationsaktivitet og i vores deltagelse i

praktisk talt alle relevante nationale og internationale forskningsprogrammer på fødevarer- og miljøområdet.

Instituttet har en meget stor erfaring i risikovurdering og er givetvis et af de førende institutter i Europa på området i dag. Medarbejdere fra IFT er medlemmer af en række internationale ekspertudvalg på dette område i EU, OECD og WHO regi.

Vores internationale aktiviteter såvel som rådgivningen til den administrative del af Fødevedirektoratet har i øvrigt ikke rettet sig mod at vise, at man kan have 0-risiko, sådan som Per Thorup antyder. Dette er i realiteten banalt, og har ikke den nyhedsværdi, Per Thorup tillægger det. De øvrige elementer i Per Thorups visioner for fødevarerforskningen virker heller ikke gennemtænkte. Kontrol af risikofaktorer håndteres normalt ikke forskelligt, ligemeget om de er akutte eller kroniske, og en dansk forskningsindsats på fødevarerområdet alene koncentreret om kontrol og information virker umiddelbart meget snævert.

Samlet set fremstår Per Thorups indlæg efter vores mening som uigennemtænkt og meget lidt lødigt.

Cand.scient. Eva Selzer Rasmussen, ph.d., cand. scient. Lars O. Dragsted, ph.d., cand. scient. Ilona Kryspin Sørensen, ph.d., cand. agro. Jan Pedersen, dyrlæge Birgit Nørrung, ph.d., dyrlæge Otto Meyer, dyrlæge Grete Østergaard, ph.d., civ.ing. Arne Büchert, og civ. ing. Henrik Frandsen, ph.d. - Institut for Fødevarerikkerhed og Toksikologi (IFT) og Institut for Fødevarerundersøgelser og Ernæring. (IFE).

Søvnløs i Chicago?

De fleste af os deltager nok i videnskabelige konferencer for at gense gamle venner, få et par drinks og et måltid sammen og fortælle et par historier, mener den amerikanske historiker Harvey Kaye

Tre døgn tilbragt på et hotel i Chicago omgivet af tusindvis af historikere ved den amerikanske historieforening AHA's 114. kongres var for mig en påmindelse om, hvorfor jeg altid har så modstridende følelser med hensyn til at deltage i den slags - og hvorfor jeg faktisk også holdt mig væk i et par år.

Forstå mig nu ret, det er ikke fordi, jeg ikke morer mig. Og hvis du står og overvejer at tage turen herover, må du endelig ikke holde dig tilbage for min skyld. Men du skal altså være klar over, at deltagelse har sin pris. Til at begynde med skal man tænke på, at standardkonferencen i USA på grund af det høje antal deltagere ikke foregår på universitetet, men på et luksushotel midt inde i storbyen, ja faktisk ofte på flere samtidigt. Det er ensbetydende med en overnatningspris på omkring \$100 per nat - og det er endda konferencetaksten. Når dertil kommer flybilletten, måltider, drikkevarer, ja så ...

Medmindre man bor inden for en rimelig kørefast, skal man altså regne med at bruge \$750 - \$1000. Og stol på mig, når jeg siger, at uanset hvor komfortabelt værelset ser ud til at være, er den gode nattesøvn umuliggjort af de lufttætte omgivers tørre indeklima, især når man hverken har egen hovedpude eller partner med, og navnlig hvis man deler med en kollega, der snorke (mig, for eksempel).

Hvorfor bliver vi så ved? Hvad er det, der rimeliggør et udlæg i den størrelsesorden? Hvorfor finder vi os i det hele taget i det?

Traditionelt set har vi rationaliseret det som nødvendigt for at kunne "holde sig ajour med forskningen inden for feltet". Og det kan heller ikke anfægtes, at konferencer stadig giver helt essentielle muligheder for akademiske udvekslinger. Men er de nu helt så uundværlige i en tid med talrige tidsskrifter og internet? Jeg ved det ikke.

Indrømmet, jeg elsker at sidde og blade igennem det murstensstore program, når det kommer i ugerne op til konferencen. AHA-kongressen tager et utal af historiske emner op og omfatter typisk flere end 200 sessions, hver især med tre foredrag og efterfølgende diskussion. Som en anden ivrig postordrekunde tegner jeg røde cirkler omkring de mest spændende indslag og afsøger de mange sider med bogreklamer. Ikke desto mindre har jeg stort set opgivet at overvære nogen af ind-

slagene. Og når jeg siger det, er det altså ikke for at fornærme mine kollegaer. Det er bare det, at conferenceforedrag sjældent lever op til deres egen reklame. Jeg ved ikke, om det er varmen i lokalerne, foredragsholderens enstonige fremstillinger, alderdommen eller bare søvnmangel, men efterhånden er jeg altså begyndt at tage mig i lige så stille at falde hen midt i det hele.

At "holde sig ajour" betyder selvfølgelig også at "holde sig på forkant med litteraturen", og amerikanske konferencer giver da også rig mulighed for det. Med henblik på at stimulere deres salgstal og forfatterens selvfølelse (honorarerne er jo langt fra tilstrækkelige) samt finde nye publikationsemner, deltog der i årets AHA flere end 100 forlag, der faldbød deres varer - lærebøger, opslagsværker og dokumentudgivelser, monografier, tidsskrifter, cd'er.

Udstillingsområdet minder i alle henseender om en basar minus fødevarerne og duften - også selv om der hver eftermiddag er mindst et forlag, der byder på ost og vin for at fejre sine nye titler.

De mere alvorlige forhandlinger ved boderne består som regel i, at akademikere står og smører på med deres seneste projekter over for halvopmærksomme redaktører. Står man der længe nok, bliver man før eller senere skubbet til side af én, der er ivrig efter at vise sin nye bog frem til sine beundrende kollegaer på samme måde som en nybagt far, der udpeger sit spædbarn for alle og enhver.

Faktisk synes jeg, det er lidt foruroligende med alle de nye bøger. Der er alt for mange af dem, og uanset hvor meget jeg måtte anstrenge mig, ville jeg aldrig kunne nå at læse en brøkdel af dem.

Langt mere deprimerende end stablerne af nye bøger er det at høre de nybagte ph.d.'ere tale om jobmarkedet. Jeg gik ellers og troede, at nu gik det bedre. Men da en velklædt ung historiker med et desperat udseende på vej til jobsamtale (institutionerne bruger konferencen til at sortere kandidater) kunne oplyse mig om, at institutterne ofte får op til 200 ansøgninger til hver opslået stilling, frembragte det uhyggelige minder om min egen mareridtsagtige stillingsjagt tilbage sidst i 70'erne.

Ser man bort fra de akademiske prætentioner, deltager de fleste af os jo nok i konferencer af den mest grundlæggende menneskelige årsag, nemlig at gense gamle venner, få et par drinks sammen og et godt måltid mad, og fortælle et par historier. Det er et stort land, vi lever i, og konferencer giver lejlighed til årlige sammenkomster.

Endnu en gang må jeg sige, at jeg absolut ikke har til hensigt at holde nogen af jer fra at komme og deltage sammen med os. Men jeg anbefaler, at I tager masser af penge med. Og jeres egen hovedpude.

Harvey J. Kaye er professor ved University of Wisconsin-Green Bay, USA.

Oversættelse fra THES 25.2: Martin Aitken

